

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить 91 стор., 16 табл., 6 формул, 22 рис., 87 використаних джерел, 4 додатки.

УПРАВЛІННЯ, АКТИВИ, ПАСИВИ, БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ, АНАЛІЗ, ДОХОДНІСТЬ, МОДЕЛЬ, БАНК, НОРМАТИВИ, ДИНАМІКА, СТРУКТУРА, ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, КАПІТАЛ, РЕСУРСНА БАЗА, СТРАТЕГІЯ, МЕТОДИ, КРЕДИТНИЙ РИЗИК, ДЕПОЗИТНИЙ РИЗИК, ЕФЕКТИВНІСТЬ, МОДЕЛЬ.

Об'єктом дослідження в дипломній роботі є система управління банківськими ризиками АБ «Укргазбанку».

Ціль роботи полягає у тому, щоб на основі вивчення теорії, аналізу діяльності банку запропонувати конкретні рекомендації по вдосконаленню системи управління банківськими ризиками АБ «Укргазбанку».

В дослідженні використані загальнонаукові методи: порівняльний аналіз і синтез, гіпотеза, а також економіко-математичних методів.

У дипломній роботі досліджена система управління банківськими ризиками. Проаналізовано ризики, притаманні АБ «Укргазбанку». Розроблено конкретні рекомендації і шляхи щодо вдосконалення управління банківськими ризиками на прикладі АБ «Укргазбанку».

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ.....	7
1.1. Економічна сутність та основні підходи до визначення банківських ризиків.....	7
1.2. Класифікація банківських ризиків	16
1.3. Методи управління ризиками банківських установ.....	28
Розділ 2. Аналіз ризиків банку на прикладі ПАТ АБ «Укргазбанку»	37
2.1. Загальна оцінка ризиків АБ «Укргазбанку»	37
2.2. Аналіз кредитного ризику в АБ «Укргазбанку».....	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ АБ «Укргазбанку».....	60
3.1. Основні підходи до управління кредитним ризиком банку	60
3.2. Використання модифікованих методів стратегічного аналізу в управлінні кредитним ризиком АБ «Укргазбанку»	72
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	84
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Світова фінансова криза, що охопила банківський сектор більшості країн світу, виявила принципові недоліки в організації системи управління ризиками банківської діяльності як на макро-, так і на мікрорівні. Банківський сектор України зазнав суттєвих негативних фінансових наслідків, що виявилися в істотному зменшенні банківського капіталу, збитковості банківської діяльності, зниженні ліквідності та фінансової стійкості банківських установ. Таким чином, розвиток банківського менеджменту у посткризовий період повинен спрямовуватись на подолання принципових недоліків в організації системи управління ризиками банківської діяльності, які були виявлені в умовах загострення світової фінансової кризи. Недостатня ефективність системи ризик-менеджменту у банках України спричинила виникнення цілого ряду негативних наслідків як для фінансового сектора держави, так і для добробуту громадян. Отже, проблема розвитку науково-методичних підходів до управління ризиками банківської діяльності в посткризових умовах розвитку економічних відносин є актуальною та має практичне значення.

Відповідно до статті 2 Закону України “Про банки та банківську діяльність” зміст банківської діяльності полягає у залученні у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та їх розміщенні від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Таким чином, до основних (базових) операцій банку, які визначають специфічний характер його функціонування як фінансового посередника, доцільно відносити: депозитні, кредитні (інвестиційні) та розрахунково-касові. Остання група операцій не спричиняє для банку фінансових ризиків, оскільки виконуючи функцію посередника у безготівкових розрахунках та обслуговуючи готівковий грошовий обіг, банк здійснює лише комісійно-посередницьку діяльність, що безпосередньо не пов’язана із

залученням або розміщенням ресурсів клієнтів.

Інші базові операції є вагомим джерелом ризиків банківської діяльності. Зокрема, ризики депозитних операцій, пов'язані з непередбачуваним відтоком ресурсів, що може спричинити різке погіршення ліквідності банку та знизити його рентабельність і фінансову стійкість. Кредитним та інвестиційним операціям притаманний ризик неповернення грошових коштів клієнтами. Даний ризик, у порівнянні з ризиком депозитних операцій, проявляється більш повільно, однак його негативні наслідки набагато складніше усунути.

У магістерській роботі розкрито теоретичні підходи та практичні аспекти управління базовими ризиками АБ «Укргазбанку». Систематизовано методологічні засади та викладено підходи до управління базовими банківськими ризиками. Сформовано цілісне уявлення про сучасний інструментарій ефективного управління банківськими ризиками, розроблено та викладено пропозиції щодо його вдосконалення та розвитку з урахуванням потреб сьогодення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

1.1. Економічна сутність та основні підходи до визначення банківських ризиків

Динамічні процеси розвитку і трансформації сучасного ринкового середовища призводять до істотного посилення конкурентної боротьби на внутрішніх та зовнішніх ринках, що, в свою чергу, зумовлює виникнення нових та модифікації існуючих факторів, які впливають на організацію та ефективність здійснення банківської діяльності. Це закономірно супроводжується актуалізацією проблеми підвищення ефективності управління ризиками банківської діяльності.

Ризик є складовою банківської діяльності, оскільки для неї, як і для будь-якої фінансово-економічної діяльності, характерним є високий рівень залежності прийняття управлінських рішень від впливу значної кількості факторів та дій контрагентів, котрі важко передбачити з необхідною точністю. Саме з невизначеністю, або з імовірнісними процесами, зумовленими важкістю точного передбачення перебігу подій у майбутньому, як правило, пов'язується виникнення ризику.

Підвищена увага до поняття ризику в банківській практиці цілком виправдана, оскільки виконуючи роль фінансових посередників в економічній системі, банківські установи переважно здійснюють свої операції за рахунок коштів клієнтів. Формування ресурсної бази шляхом запозичення та залучення коштів від юридичних та фізичних осіб вимагає від банків підвищеної надійності та високого рівня суспільної довіри.

Ризик означає невизначеність, пов'язану з настанням будь-якої події або її наслідками. Невизначеність – це результат неочікуваних змін. Для банку взагалі

невизначеність – це результат неочікуваних змін процентної ставки, потоків депозитів, платоспроможності позичальників, валютних курсів тощо. Відсутність точної інформації або прогнозу про них породжує різні ризики (процентний, валютний, ризик ліквідності, кредитний). Отже, ризик – це результат невизначеності майбутнього.

Під банківським ризиком розуміють можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин [8].

Оскільки рішення менеджерів враховують очікувані зміни, то виходить, що джерелом ризику є тільки непередбачувані зміни. Хоч очікувані зміни не піддаються безпосередньому спостереженню, їх можна виміряти за допомогою статистичних досліджень, використовуючи таку формулу:

$$\text{Дійсна зміна} = \text{Очікувана зміна} + \text{Непередбачувана зміна} \quad (1.1)$$

Отже, дійсну зміну можна розкласти на очікуваний і непередбачуваний компоненти. У випадку абсолютного передбачення або визначеності непередбачуваний компонент та очікувана зміна збігаються. Цей випадок підкреслює роль непередбачуваної зміни як джерела ризику [8].

Крім того, банк як відкрита динамічна система постійно знаходиться під впливом значної кількості факторів оточуючого середовища, дію яких можна прогнозувати з різним рівнем ймовірності. Це положення покладене в основу класифікації банківських ризиків, яка традиційно передбачає їх поділ за критерієм здатності банку контролювати фактори виникнення на зовнішні (системні) та внутрішні (індивідуальні).

При дослідженні поняття “банківський ризик” у більшості випадків вчені намагаються адаптувати визначення категорії “ризик” до специфічних умов його виникнення у банківській діяльності. З огляду на це не може існувати істотних відмінностей у підходах, які застосовуються в обох випадках. Так, наприклад, Бондаренко Л. у своєму дослідженні розрізняє шість підходів до визначення поняття “банківський ризик” [23]:

1. як ймовірність відхилення від очікуваного результату;
2. загроза втрат;
3. ймовірність отримання як збитків, так і прибутку;
4. невпевненість передбачення результату;
5. ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату;
6. діяльність банку, пов'язана з подоланням невизначеності.

Рис. 1.1. Основні підходи до визначення поняття «банківські ризики»

Аналіз наявних у літературних джерелах визначень поняття “банківський ризик” (табл. 1.1) вказує на те, що більшість з них є подібними, а відмінності полягають переважно в обраному підході до розуміння сутності ризику в цілому (відповідно до поданого вище огляду генезису трактувань даної економічної категорії). У розглянутих інтерпретаціях поняття “банківський ризик”, як правило, акцентується увага на його фінансовому характері, що виявляється у формі можливих результатів ситуації ризику.

Основні визначення поняття «банківський ризик»

Автор	Визначення
Бондаренко Л.	Можливість прийняття раціонального чи нерационального управлінського рішення, в рамках якого можна дати вірогідну кількісну і/або якісну оцінку дії факторів і, як наслідок, отримати один з трьох економічних результатів: позитивний (прибуток), нульовий або негативний (збиток)
Гамза В.	Можлива (потенційна або реальна) загроза для тих або інших інтересів банку
Мішальченко Ю., Кроллі І.	Ймовірність втрати банком частини своїх коштів, недоотримання запланованих доходів або здійснення додаткових витрат в результаті проведення запланованих фінансових операцій
Панова Г.	Небезпека або можливість втрат банку при настанні певних небажаних подій
Подчесова В.	Відображають невизначеність, пов'язану з проявом конкурентної боротьби як між банками, так й між іншими учасниками ринку, що відбивається на сталості руху фінансових потоків та зміні обсягів фінансових ресурсів банку
Козьменко С., Шпиг Ф., Волошко І., Прасолова С.	Вартісне вираження імовірності події, що спричиняє фінансові втрати
Севрук В.	Невизначеність результату банківської діяльності та можливі несприятливі наслідки у випадку невдачі
Уваров К. В.	Можливість того, що певні події, очікувані чи неочікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або доходів банку
Примостка Л.	Ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників
Фастовець М.	Імовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів
Гаретовский М.	Небезпека втрат, що походить від специфіки банківських операцій, здійснюваних кредитними установами

При дослідженні ризику його також поділяють його на дві категорії - рівень ризику і рівень часу.

Рівень ризику визначають порівнянням ризикованості тих або інших інвестицій. Так, наприклад, шанси повернути інвестиції, вкладені в компанію UTEL, значно вищі, ніж ті, що були вкладені в невідомі корпорації. Звичайно, значно легше прогнозувати доходи від менш ризикових компаній, ніж від компаній з високим ризиком.

Ризик дуже часто називають зростаючою функцією часу. Якщо ресурси розміщуються на тривалий строк, кредитор повинен одержати винагороду за те, що взяв на себе ризик часу. Отже, ризик визначається базовою або безризиковою ставкою і премією за ризик, пов'язаний з фактором часу [8].

Разом з тим у чинних нормативно-правових актах України застосовується більш широкий підхід до трактування поняття “банківський ризик”, що не обмежується лише фінансовими аспектами його прояву. У них банківський ризик визначається як можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин [65].

До складу банківських ризиків входять різні види ризиків (рис. 1.2) [52; 55; 56; 59]:

- ризики зовнішнього середовища – нормативно-правові ризики, ризики конкуренції, макроекономічні ризики, ризик країни;
- ризики управління – ризик зловживань, ризик неефективної організації діяльності, ризик неякісних управлінських рішень;
- ризики організації банківських операцій – технологічний ризик, операційний ризик, ризик впровадження нових фінансових інструментів, стратегічний ризик;
- фінансові ризики – процентний, кредитний, ліквідності, валютний.

У контексті нагляду на основі оцінки ризиків Національний банк визначає банківський ризик за його впливом на капітал і надходження, а саме як

“ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку” [2]. Таким чином, переважна більшість дослідників визначає фінансову складову банківських ризиків та схиляється до того, що банківські ризики – це фінансові ризики, що призводять до збитків та втрат. Підтвердженням такого висновку є й те, що при розгляді окремих банківських ризиків дослідники також підкреслюють фінансову складову.

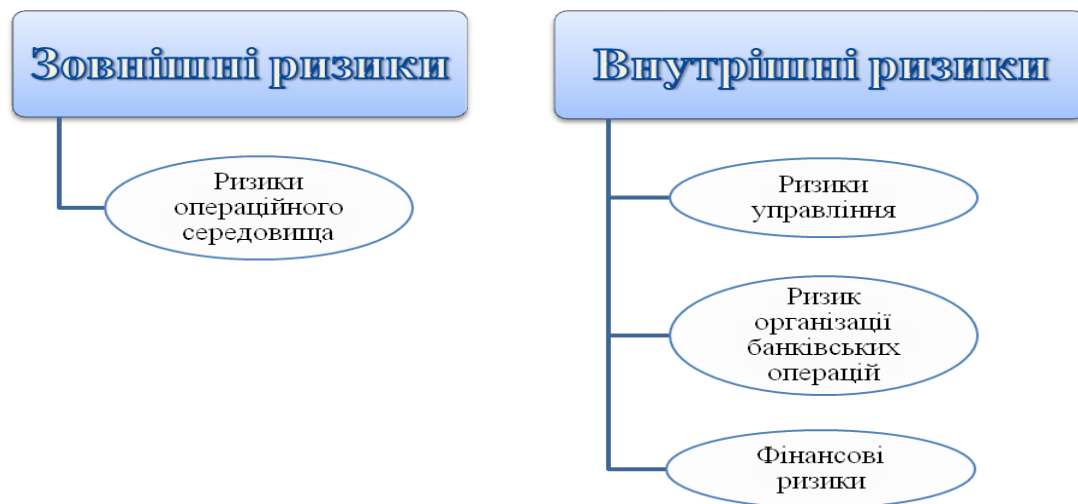

Рис. 1.2. Основні види ризиків банківської діяльності [72]

Необхідно відмітити, що незалежно від різновидів та класів банківських ризиків їх дія переважно проявляється у фінансових втратах банку, які зумовлюються порушенням ритмічності та збалансованості надходження та видатків у структурі його фінансових потоків за всіма видами діяльності. Тобто, на відміну від економічних ризиків в цілому, як основну сутнісну ознаку банківського ризику можна виділити саме специфічний характер механізму його виникнення – через зміну обсягових, просторових та часових характеристик руху грошових коштів у фінансових потоках банківської системи. Цей висновок обґрунтовується в багатьох сучасних дослідженнях, присвячених різним проблемам банківської діяльності [5; 6; 40; 76]. Автори даних робіт наголошують на необхідності використання так званого

“потокowego підходу” при вивченні відповідних фінансово-економічних відносин.

Необхідно відмітити, банківський ризик разом із загрозою понесення певних фінансових втрат при несприятливому розвитку ситуації одночасно є потужним стимулятором банківського розвитку, що спонукає банки досягати успіху в конкурентному середовищі. Небажання тих чи інших банківських установ приймати на себе економічно доцільні обсяги ризиків призводить до їх відставання в розвитку, втрати конкурентоспроможності та поступового їх витіснення з ринку конкурентами, більш схильними до ризику.

Зазначене специфічне функціональне навантаження банківських ризиків, на думку Єпіфанова А.О. та Васильєвої Т.А [72], є свідченням нетотожності понять “банківський ризик” та “фінансові втрати банку”. Додатковим аргументом на підтримку тези щодо необхідності відмови від трактування поняття “банківський ризик” тільки з позиції небезпеки фінансових втрат є існування так званих “спекулятивних” ризиків – валютного, процентного, інвестиційного – які передбачають отримання банками в результаті розвитку ризикових ситуацій не тільки негативного, а й позитивного результату у формі додаткового прибутку.

Враховуючи зазначене вище, можна сформулювати наступне визначення банківських ризиків: це – кількісно оцінена ймовірність невідповідності обсягових, просторових та часових параметрів фінансових потоків банку очікуваним; яка формується у результаті цілеспрямованої дії або бездіяльності зацікавлених суб’єктів економічних відносин, що відбивається на зміні його фінансового стану та динаміки розвитку. У даному визначенні використано узагальнюючий підхід до об’єкта та прояву банківських ризиків, сформульований з урахуванням розглянутих вище сутнісних аспектів як економічних ризиків в цілому, так і специфічних аспектів їх прояву для банківської діяльності.

Специфіка банківських ризиків тісно пов'язана з сутністю банківської діяльності, яка проявляється у сфері обміну та платіжного обороту. Банківські ризики значною мірою характеризуються соціальною відповідальністю, оскільки банки ризикують не тільки і не стільки власними ресурсами, а переважно грошовими коштами клієнтів [72, с. 10]. З цієї причини банківські кризи провокують більш відчутні негативні наслідки, ніж ризики виробництва, оскільки спричиняють фінансові втрати за ланцюгом грошово-кредитних зобов'язань, сформованих учасниками банківських операцій.

Отже, з урахуванням вказаних вище сутнісних особливостей банківських ризиків управління ними має бути спрямоване не стільки на уникнення збитків при здійсненні банківських операцій, скільки на реалізацію заходів щодо формування системи, яка забезпечить оптимальну реалізацію інтересів банку та його клієнтів.

Ризик фінансового інструменту, чи це актив, чи пасив, можна оцінити двома способами:

- 1) як окремий ризик, коли актив або пасив розглядаються окремо від інших активів чи пасивів;
- 2) як ризик портфеля активів чи пасивів, коли актив або пасив розглядаються як складова сукупності вимог чи зобов'язань, що входять до портфеля.

Ризик можна також розглядати як шанс одержати прибуток або збиток від інвестування в певний проект. Можливість одержати прибуток або збиток може бути високою або низькою залежно від рівня ризику (непостійності очікуваних доходів) [8].

Ризик, присутній практично в будь-яких банківських операціях. Причинами його виникнення можуть бути (рис. 1.3):

Рис. 1.3. Причини виникнення ризиків в банківській діяльності [8]

1. Ризик обумовлений можливою, неплановою зміною умов діяльності, що визначають видатки банку на забезпечення власної діяльності.

Поява цього ризику зумовлюється такими факторами:

- підвищення продуктивності праці персоналу в інших банках, що визначає прийняття аналогічних заходів;
- виникнення дефіциту ресурсів банку, що спричиняє збільшення їхньої вартості;
- зміна ринкової ситуації, що обумовлює необхідність збільшення процентних виплат вкладників;
- зміна ринкової ситуації, що зумовлює різкий вплив вкладів.

2. Ризик, що обумовлений появою збитків, пов'язаних з:

- нераціональним розміщенням коштів;
- недостатньою обґрунтованістю та достовірністю прогнозу розвитку ринкової ситуації;
- появою непередбачених ситуацій, обумовлених політичними, економічними, соціальними та іншими чинниками;

- недобросовісної конкуренції великих банків або інших фінансово-кредитних установ.

3. Ризик, пов'язаний із втратами, які сприймаються як непередбачене зниження банківського прибутку залежно від таких чинників:

- несподівані несприятливі зміни умов банківської діяльності внаслідок введення нормативно-правових актів;

- недостатня обґрунтованість і достовірність відмови у видачі кредиту клієнтам, спроможним своєчасно його повернути;

- недостатня обґрунтованість і достовірність оцінки ділової і фінансової спроможності клієнта, його гарантій і, як наслідок, видача кредиту позичальнику, неспроможному його повернути;

- недостатньо якісна оцінка справжніх цілей позичальників, здатних на правопорушення і недобросовісну конкуренцію.

Отже, на діяльність банку впливає низка чинників, які мають бути ураховані при виробленні політики щодо управління ними. Для цього слід більш ретельно визначитися з видами ризиків, що впливають на діяльність банку, що можливо зробити за допомогою класифікації.

1.2. Класифікація банківських ризиків

Для більш повного розуміння сутності банківських ризиків та визначення основних результатів їх прояву а отже і методів управління ними, їх слід класифікувати.

Під класифікацією розуміють систему супідрядних понять якої-небудь області знання або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями. Таким чином, класифікація ризиків означає систематизацію безлічі ризиків на підставі яких-небудь ознак і

критеріїв, що дозволяють об'єднати підмножини ризиків у загальні поняття. Науково обґрунтована класифікація ризику сприяє чіткому визначенню місця кожного ризику в загальній системі і створює потенційні можливості для ефективного застосування відповідних методів, прийомів управління ризиками.

У вітчизняній та зарубіжній літературі банківські ризики класифікуються за різними критеріями. Ієрархія ризиків за ступенем їх важливості на той чи інший поточний момент вибудовується в залежності від ситуації, що склалася на відповідний момент в державі під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів [15].

В сучасній літературі виділено значну кількість ознак класифікації банківських ризиків. Так, найбільш часто автори схильні розділяти ризики за сферою застосування на внутрішні та зовнішні (рис. 1.4).

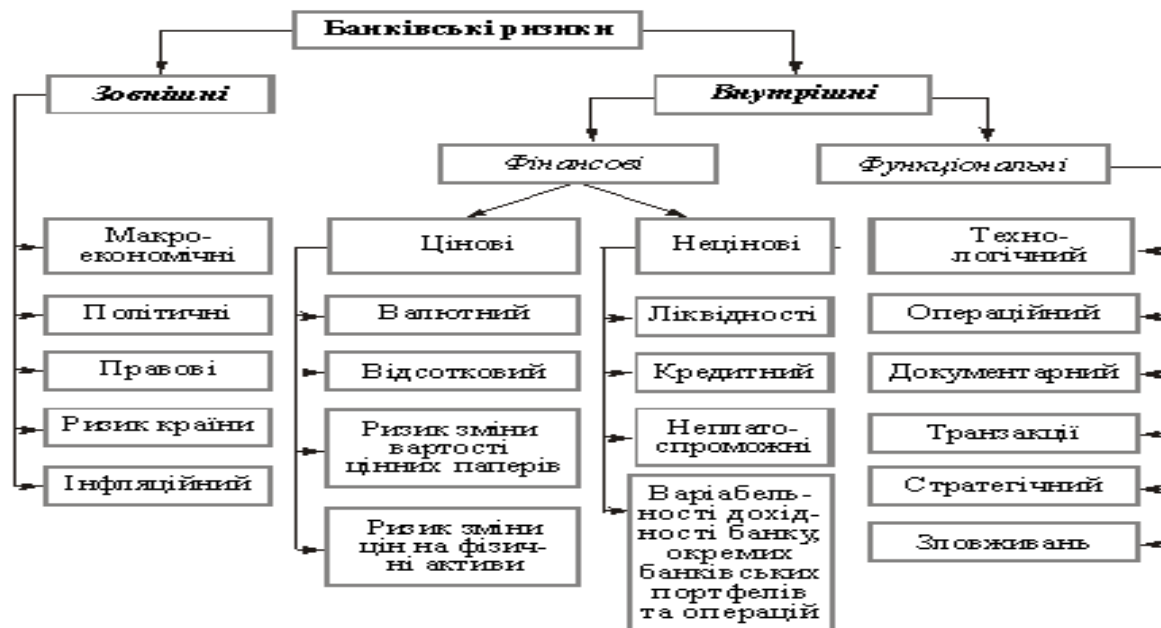

Рис. 1.4. Види банківських ризиків в залежності від сфери застосування [29]

До зовнішніх належать ризики, виникнення яких зумовлене змінами у зовнішньому щодо банку середовищі й безпосередньо не пов'язані з його діяльністю. Серед зовнішніх ризиків особливе місце посідають політичні, правові, соціальні та економічні ризики, виникнення яких зумовлене

загостренням економічної кризи в країні, політичною нестабільністю, заборонаю або обмеженнями на перерахування коштів за кордон, консолідацією боргів, введенням ембарго, скасуванням імпорتنих ліцензій, війнами, змінами у законодавстві тощо. Зовнішні ризики не піддаються кількісній оцінці, але банки зобов'язані враховувати їх під час формування стратегії та політики банківської діяльності, а також під час складання бюджету.

Внутрішні ризики – це ризики, що виникають безпосередньо в процесі діяльності банку й зумовлені кількістю його клієнтів, партнерів, зв'язків, спектром банківських операцій і послуг. Внутрішні ризики порівняно із зовнішніми краще піддаються ідентифікації та оцінці.

В свою чергу, внутрішні ризики за сферою виникнення поділяють на фінансові та функціональні.

1) Фінансові ризики визначаються ймовірністю фінансових втрат і пов'язуються з непередбаченими змінами обсягів, структури, доходності та вартості активів і пасивів банку. До фінансових належать такі ризики, як кредитний, ризик ліквідності, валютний і ринковий ризики, відсотковий ризик, ризик зміни ресурсної бази та ін.

2) Функціональні ризики виникають внаслідок створення і впровадження нових банківських продуктів та послуг, неможливості здійснення своєчасного і повного контролю за фінансово-господарським процесом банку тощо. До функціональних належать технологічний ризик, ризик зловживань, документарний ризик, ризик трансакції, операційний ризик, стратегічний ризик, ризик впровадження нових банківських продуктів, юридичний ризик і ризик втрати репутації. Порівняно з фінансовими функціональні ризики важче виявити та оцінити, але банки обов'язково мають їх враховувати у зв'язку з фінансовими втратами, які виникають у разі настання функціональних ризиків [29].

Згідно класифікації НБУ, банківські ризики поділяють в залежності від можливості їхнього виміру на такі, що підлягають кількісному виміру та на такі, що кількісно не оцінюються. Загальна класифікація ризиків за класифікацією НБУ наведена на рис. 1.5.

Так, відповідно до запропонованої класифікації, до ризиків, що підлягають кількісному виміру належать: кредитний, валютний, ринковий, операційно-технологічний та ризик ліквідності. Якщо порівняти дану групу ризиків з попередньою класифікацією, то можна простежити певний зв'язок.

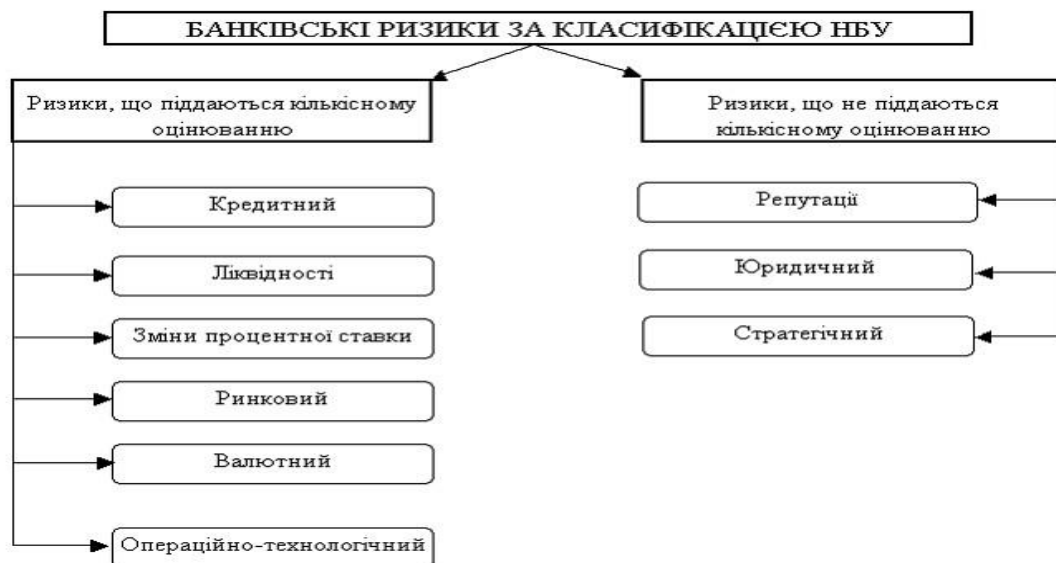

Рис. 1.5. Загальна класифікація ризиків за класифікацією НБУ [72]

Майже усі ризики, наслідки прояву яких можна кількісно виміряти, належать до внутрішніх ризиків банку та практично усі (за винятком операційно-технологічного) є представниками фінансових ризиків. До ризиків, що не підлягають кількісному виміру належать стратегічний, юридичний та ризик репутації банку. Ці види ризиків згідно попередньо наведеної класифікації відносяться до зовнішніх ризиків банку.

При розгляді ризиків особливе значення набуває ще одна класифікаційна ознака – вид операцій, що спричиняє їхнє виникнення.

В залежності від виду операцій, що спричиняють ризик, розрізняють такі види ризиків:

1) ризики, пов'язані з активами банку (кредитні, валютні, ринкові, розрахункові, лізингові, факторингові, касові, інвестиційні ризики тощо);

2) ризики, пов'язані з зобов'язаннями банку (ризики за вкладами та іншими депозитними операціями, за міжбанківськими кредитами, отриманими кредитами);

3) ризики, пов'язані з якістю управління банком власними активами і пасивами (процентний ризик, ризик незбалансованої ліквідності, неплатоспроможності, ризик структури капіталу, недостатності капіталу);

4) ризики, пов'язані з ризиком реалізації фінансових послуг (операційні, технологічні, стратегічні, адміністративні, бухгалтерські ризики, а також ризики, пов'язані з інноваціями, безпекою, зловживаннями) [8].

Більш вдалою, і такою, що найбільш точно відповідає сучасному стану українських банків, є класифікація ризиків за Х. ван Грюнінгом [10] (рис. 1.6). Перевагою даної класифікації є те, що автор виділяє чотири категорії ризиків: фінансові, операційні, ділові та надзвичайні, які, в свою чергу, поділяються на відповідні типи, виділення яких є важливою складовою в управлінні ризиками кожного комерційного банку, тому що неналежне управління ними може призвести до збиткової його діяльності.

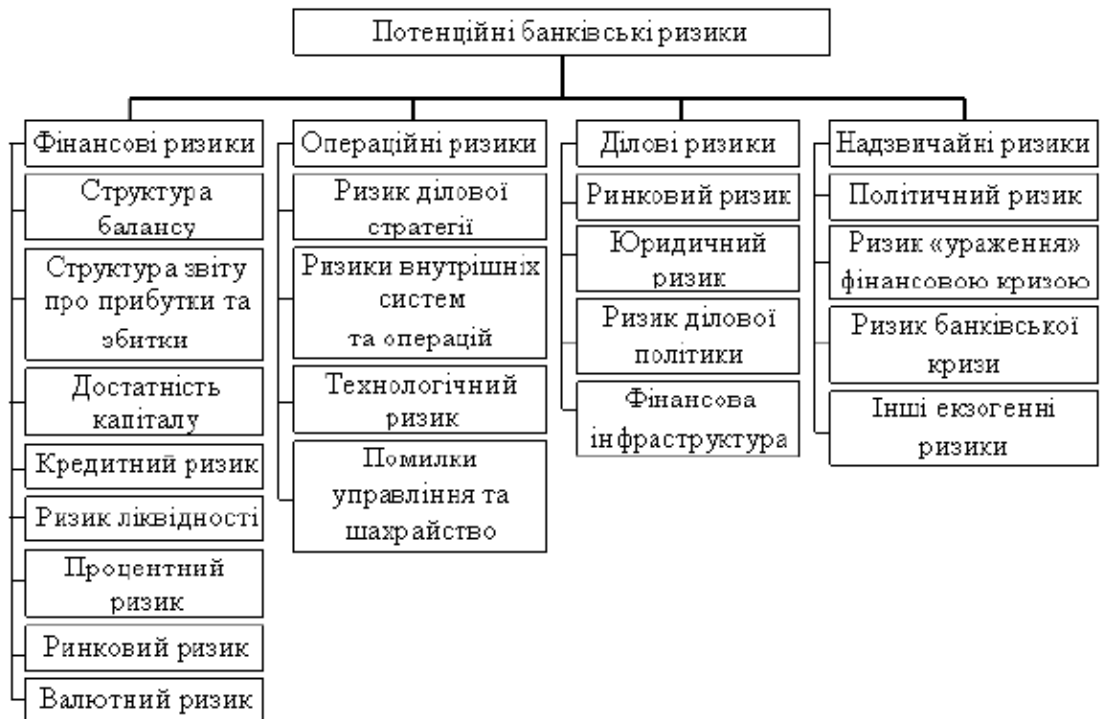

Рис. 1.6. Класифікація ризиків за Х. ван Грюнінгом

Найчастіше при розгляді ризиків прийнято виділяти певні елементи, що закладають основу виділення певних видів ризиків. До найбільш важливих елементів, покладених в основу класифікації банківських ризиків, на думку [15], з якою слід погодитися, можна віднести (рис. 1.7): тип (вид) банку; сфера виникнення і впливу банківського ризику; склад клієнтів банку; метод розрахунку ризику; ступінь банківського ризику; розподіл ризику в часі; характер обліку ризику; можливість керування банківськими ризиками; кошти керування ризиками.

Розглянемо вплив кожного елементу на визначення та характер ризику.

Перший елемент – це тип (вид) банку. На даний момент з урахуванням прямої діяльності банків можна виділити три типи (види) банків: спеціалізовані, галузеві, універсальні.

Рис. 1.7. Основні елементи, покладені в основу класифікації банківських ризиків (розроблено автором на основі [15])

Розглянемо вплив кожного елемента на визначення та характер ризику.

Перший елемент – це тип (вид) банку. На даний момент з урахуванням напряму діяльності банків можна виділити три типи (види) банків: спеціалізовані, галузеві, універсальні.

У спеціалізованому, наприклад інноваційному банку переважають підвищені ризики, пов'язані з кредитуванням ризикових підприємств, технологій, реалізація яких на початку ускладнена. Це вимагає й особливих методів регулювання банківського ризику, зокрема одержання гарантій від держави, впровадження заставного права на нерухомість. Холдингова установа, що спеціалізується на купівлі контрольних пакетів цінних паперів, робить оцінку ризику з операціями з цінними паперами тощо. Таким чином,

спеціалізовані банки несуть ризики з тих специфічних банківських операцій, що складають напрям їх діяльності.

Галузеві банки тісно пов'язані з певною галуззю, тому спектр їх ризиків, крім основних ризиків з банківських операцій, залежить переважно від економічних (тобто зовнішніх для банку) ризиків клієнтів банку. У галузевому банку необхідно розраховувати розмір середньогалузевого ризику для визначення невикористаних резервів на підприємствах і установах галузі основних напрямів діяльності банків.

Універсальні банки змушені враховувати у своїй діяльності всі види банківських ризиків. З цього приводу варто виробити оптимальний набір видів ризику для кожного типу (виду) банку.

Підвищеним ступенем ризику в розглянутих варіантах володіють галузеві банки як невеликі, немобільні, із жорсткою прив'язкою до галузі та клієнта, а найменшим — універсальні банки, що мають можливість покрити збитки від одного виду діяльності прибутками від іншого.

Другим елементом є сфера виникнення і впливу банківських ризиків. Залежно від сфери виникнення банківські ризики поділяють на:

- ризик країни;
- ризик фінансової надійності окремого банку (ризики недостатності капіталу банку, незбалансованої ліквідності, недостатності обов'язкових резервів);
- ризик окремого виду банківської операції (ризик неплатежу, невідшкодування, інкасування: банківські гарантії, юридичний ризик, ризик нерентабельності кредиту тощо).

З іншого боку, ризики залежно від сфери виникнення або впливу поділяються на зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх належать ризики, не пов'язані з діяльністю банку чи конкретного клієнта. До них належать: політичні, соціальні, економічні,

географічні та інші ситуації і викликані ними збитки банку і його клієнтів. До економічних зовнішніх ризиків банку, не пов'язаних безпосередньо з його діяльністю, можна віднести: нестійкість валютних курсів; інфляцію; неплатоспроможність чи банкрутство клієнтів банку, відмову його від платежів і несплату боргу в установленій термін; зміну ціни товару після укладання контракту; помилки в документах чи оплаті товарів; зловживання клієнтами або розкрадання ними валютних коштів, виплату за підробленими банкнотами, чеками.

Внутрішні ризики поділяються на ризики в основній і допоміжній діяльності банку.

Ризики в основній діяльності являють собою розповсюджену групу видів: кредитний, відсотковий, валютний, ризик з факторингових та лізингових операцій, ризик з розрахункових операцій банку й операцій з цінними паперами.

Ризики в допоміжній діяльності банку включають збитки з формування депозитів, ризики банківських зловживань, ризики поза балансовими операціями, ризики втрати позицій банку на ринку, втрати репутації банку, складу його клієнтів, ризик зниження банківського рейтингу. Вони відрізняються від ризиків з основної діяльності банку тим, що найчастіше мають лише умовну, непрямую оцінку і виражаються у втраченій вигоді.

Третій елемент, що закладає основи класифікації ризиків – склад клієнтів банку і методи розрахунку ризиків. Складом клієнтів банку визначається метод розрахунку ризику і його ступінь. Водночас великі кредити, видані одному або групі пов'язаних між собою позичальників, галузі, регіону чи країні, нерідко служать причиною банкрутств. Істотне значення має і правильний вибір кращого клієнта для банку. Звичайно до таких партнерів належать підприємства, що володіють високим ступенем фінансової стійкості і мають гарні показники ліквідності.

В умовах ринкової економіки посилюється нестійкість банківської системи, що впливає на стан різних галузей економіки і підприємств. Суб'єкти, що хазяйнують, починають скорочувати власні кошти і резерви, що призводить до порушення нормального кругообігу кредитних ресурсів і підвищення ризику всіх банківських операцій. Тому в даний час найпоширенішим методом є мінімізація ризиків — виділення і дотримання економічних нормативів банківської ліквідності. Багато комерційних банків, особливо спеціалізованих, розраховують лише окремі види ризиків за різними напрямками банківської діяльності. Перспективним стає визначення розміру припустимого сукупного ризику банку, окремого клієнта, республіки (економічного регіону).

Наступний елемент визначення ризиків — метод розрахунку ризиків (комплексний і позиційний). Комплексний ризик включає оцінку і прогнозування величини ризику банку і дотримання економічних нормативів банківської ліквідності. Позиційний ризик — це ризик окремої банківської позиції.

Ще одним елементом, що покладено в основу класифікації банківських ризиків є ступінь банківського ризику (зважування ризику). Ступінь банківського ризику враховує повний, помірний і низький ризик залежно від розташування за шкалою ризиків. Ступінь банківського ризику характеризується ймовірністю події, що веде до втрати банком коштів з даної операції. Вона виражається у відсотках чи у визначених коефіцієнтах.

Особливістю перебування ступеня банківського ризику є його індивідуальна величина, пов'язана з прийняттям на себе конкретного ризику з конкретної банківської операції. Вона визначається суб'єктивною позицією кожного банку.

Також при розгляді ризику ураховують такий елемент як розподіл ризику за часом. Це важливий фактор в умовах нинішньої економіки. Основні операції банку піддаються минулому і поточному ризику (в окремих випадках — і

майбутньому). Поточному ризику підлягають операції з видачі гарантій, акцепту перекладних векселів, документарні акредитивні операції, продаж активів із правом регресу та ін. Але сама можливість оплати гарантії через визначений час, оплата векселів, здійснення акредитива за рахунок банківського кредиту піддає ці операції й майбутньому ризику. При настанні часу оплати гарантії, якщо банк не врахував ймовірність цих втрат, він несе і минулий ризик, тобто той, який банк прийняв на себе безпосередньо при видачі гарантій. Розподіл ризику в часі відіграє дуже важливу роль для прогнозування майбутніх втрат банку. Враховуючи цей фактор можна уникнути накладення минулих ризиків і помилок на майбутню діяльність банку.

Наступним елементом, що впливає на прояв ризику є характер обліку операцій та ризику. За характером обліку банківські ризики поділяються на ризики з балансових операцій і позабалансових операцій. Найчастіше кредитний ризик, що виникає щодо балансових операцій, поширюється і на позабалансові операції, наприклад при банкрутстві підприємства. Тут важливо правильно врахувати ступінь можливих збитків від однієї і тієї ж діяльності, що проходить одночасно як за балансовим, так і за позабалансовим рахунками. Так, оцінку ступеня ризику операції за валютними опціонами (нових видах цінних паперів) варто робити виходячи не тільки з валютного ризику, а й ринкового ризику за операціями з цінними паперами, а також ризиків з окремих позабалансових операцій: з казначейськими зобов'язаннями, євродепозитами, біржовими індексами тощо.

Останнім елементом, що можна покласти в основу класифікації банківських ризиків належить можливості управління банківськими ризиками. За можливостями управління ризику бувають відкритими і закритими. Відкриті ризики не підлягають регулюванню, закриті навпаки регулюються. З деяких операцій вводяться спеціальні обмеження з ризиків.

Наведена класифікація й елементи (див рис. 1.7), покладені в основу економічної класифікації, мають на меті не стільки перерахування усіх видів банківських ризиків, скільки демонстрацію наявності певної системи, що дозволяє банкам звертати увагу на окремі різновиди при визначенні сукупного розміру ризиків у комерційній і виробничій сфер [15].

Отже підводячи підсумки класифікації банківських ризиків, можна запропонувати узагальнену класифікацію банківських ризиків, з урахуванням наведених вище ознак та елементів (рис. 1.8).

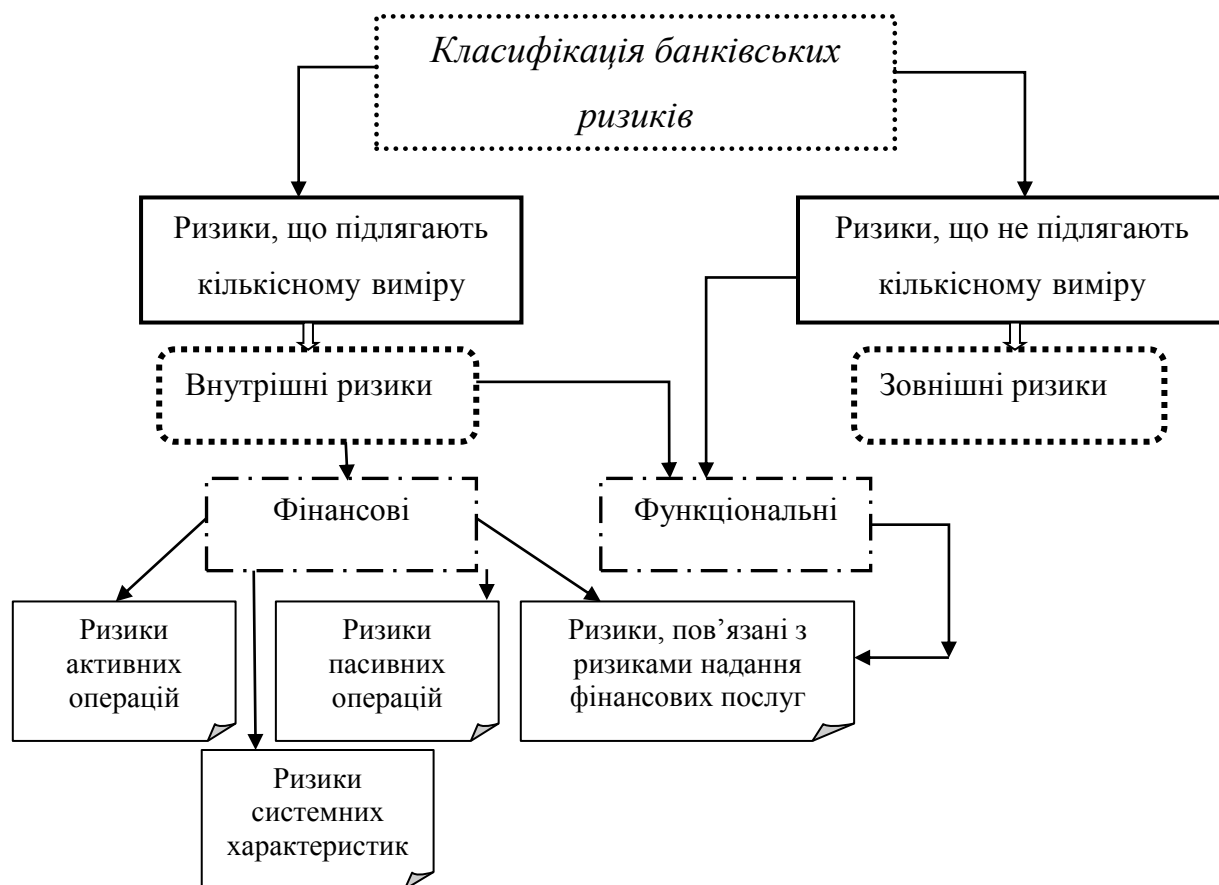

Рис. 1.8. Класифікація ризиків банківської діяльності [розроблено автором]

Отже, в основу класифікації банківських ризиків покладено їх загальних розподіл на ризики, що підлягають та не підлягають кількісній оцінці. До першої групи увійшли усі фінансові ризики, а саме ризики активних операцій (кредитний, інвестиційний, валютний та процентний), ризики пасивних

операцій (депозитний ризик та ризик міжбанківського кредитування), системні ризики, або ризики, пов'язані з управлінням активними та пасивними операціями (ризик ліквідності, ризик капітальної стабільності, ризик втрати платоспроможності) та ризики, пов'язані з ризиками надання фінансових послуг (технологічний, операційний, ризик зловживань). При цьому останній різновид ризиків також є представником функціональних ризиків банків.

До ризиків, що не підлягають кількісному вимірюванню належать усі зовнішні ризики (політичний, економічний, соціальний) а також функціональні ризики.

1.3. Методи управління ризиками банківських установ

У вітчизняній банківській практиці сформувалися погляди, згідно яких розробка та впровадження сучасних методів управління банківськими ризиками розглядається як внутрішня справа кожного банку. Це підтверджує той факт, що у Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту банку в банках України немає класично класифікованих загальних методів управління банківськими ризиками, а лише відображені деякі методи управління конкретним окремо взятим видом ризиків

Успішна діяльність банку в цілому значною мірою залежить від обраної концепції управління ризиками. Мета процесу управління банківськими ризиками полягає в їх обмеженні або мінімізації, оскільки повністю уникнути ризиків неможливо.

Діяльність банку з управління рівнем ризику називається політикою ризику. Політика ризику – це сукупність різних заходів, які мають на меті зменшити небезпеку помилкового прийняття рішень уже на момент його

прийняття, а також скорочення можливих негативних наслідків цих рішень на інших етапах діяльності банку [8].

На сьогодні науковцями виокремлюються різні методи управління банківськими ризиками, які реалізуються за двома основним напрямками:

1) реалізація превентивних заходів управління ризиком, спрямованих на попереднє виявлення ризику та організація заходів, спрямованих на усунення причин ризику (методи уникнення ризиків);

2) реалізація заходів, спрямованих на усунення наслідків реалізованих ризиків (методи прийняття ризиків). (рис. 1.9):

Рис. 1.9. Методи управління ризиками банку

1) Метод уникнення ризику проявляється в тому, що на практиці це означає відмову від прийняття нового клієнта чи збереження старого, продаж чи

купівлю певного виду цінних паперів, проведення чи уникнення реалізації певних проектів. Ця політика є найпростішою і радикальною, проте не завжди перспективною для банку. Методи уникнення можна застосовувати лише до внутрішніх банківських ризиків. До методів уникнення банківських ризиків належать [9, с. 240]:

- відмова від певної банківської діяльності;
- відмова від клієнтів;
- відмова від банківських проектів.

Отже, уникаючи ризику, банк позбавляє себе можливості отримати не тільки поточний прибуток, а й додатковий прибуток у майбутньому (оскільки ухилення від певних видів ризиків може призвести до втрати потенційних клієнтів, що відповідно, призведе до втрати довіри до банку і прибутків) [12, с. 57]. Як наслідок, застосування зазначених методів управління банківськими ризиками не є досить поширеним [19].

2) Метод прийняття ризику означає бажання і можливість покрити ризик за рахунок власних коштів. Проведення даної політики свідчить про достатньо стабільний фінансовий стан банку, високий рівень ризик-менеджменту.

До основних методів прийняття ризиків відносять:

- моніторинг і контроль ризиків, у процесі якого відбувається виявлення та оцінка ризиків, що використовується при прийнятті подальших управлінських рішень;
- диверсифікація ризиків, спрямована на зниження максимально можливих втрат в результаті реалізації ризику, ініційованого однією подією; – здобуття додаткової інформації, за допомогою якої, банківська установа отримує максимально точну інформацію щодо зовнішнього та внутрішнього середовища для ефективного управління ризиками;
- обмеження ризику, передбачає встановлення лімітів діяльності, що дозволяють утримувати втрати від ризиків в заздалегідь визначених межах;

– самострахування або резервування ризику, що передбачає попереднє визнання ризику в підсумках фінансової діяльності банку, і завдяки зарезервованій частині банківських ресурсів дозволяє подолати негативні наслідки по тих чи інших банківських операціях [13, с. 328];

– передача ризиків через включення їх у ціну продуктів і послуг банку; – розподіл ризику через передачу частини/ повного обсягу ризику третім особам (у т. ч. страхування та хеджування).

З точки зору інтегрального фінансового ризику в цілому, то страхування та хеджування є методами які не можуть застосовуватись для управління ним (хоча можуть застосовуватись для управління окремими видами фінансового ризику – операційного, ринкового, кредитного), оскільки забезпечення компенсації можливих фінансових втрат (у разі реалізації даного ризику) третьою стороною буде надто високим і економічно не вигідним.

Для ефективного управління ризиками необхідно визначитися з самим поняття «управління ризиками» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні підходи до визначення поняття «управління ризиками» [72]

Підхід	Типові визначення поняття
Управління ризиками як сукупність методів впливу на рівень ризику	<ul style="list-style-type: none"> - розробка і реалізація економічно обґрунтованих для даного підприємства рекомендацій і заходів, направлених на зменшення початкового рівня ризику до прийняттого допустимого рівня [9; 20]; - багатоступінчатий процес, який має за мету зменшити або компенсувати збиток для об'єкта при настанні несприятливих подій [41]; - управління ймовірністю настання несприятливих подій і сукупністю дій, направлених на мінімізацію збитків, викликаних ризиками [24]; - сукупність дій щодо зниження витрат, пов'язаних з ризиками [23]; - сукупність методів, прийомів, заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати появу ризикових подій та застосовувати заходи щодо виключення або зниження негативних наслідків таких подій [19; 21]

Підхід	Типові визначення поняття
Управління ризиками як процес зменшення фінансових витрат	<ul style="list-style-type: none"> - дії із зниження витрат, пов'язаних з ризиком [8; 35]; - діяльність, що дозволяє з найменшими витратами передбачати фінансові ресурси, необхідні і достатні для зменшення ймовірності появи несприятливих результатів і локалізації негативних наслідків схвалюваних рішень [14]; - процес пошуку компромісу, який націлений на досягнення балансу між вигодами від зменшення ризику і необхідними для цього витратами, а також ухвалення рішення про те, які дії для цього слід здійснити, а від яких слід утриматися [13]; - діяльність, що дозволяє з найменшими витратами передбачити фінансові ресурси, необхідні та достатні для зменшення ймовірності появи несприятливих результатів та локалізації негативних наслідків рішень, що приймаються [18]
Управління ризиками як процес, що складається із впорядкованої послідовності етапів	<ul style="list-style-type: none"> - мистецтво і формальні методи визначення, аналізу, оцінки, попередження виникнення, вживання заходів щодо зниження ступеня ризику впродовж життя проекту і розподіл можливого збитку від ризику між учасниками проекту [31]; - складний багатоступінчатий процес ідентифікації, оцінки, управління, моніторингу і контролю за ризиками, що охоплює весь внутрішньоорганізаційний процес ухвалення і виконання рішень, а також контролю за їх виконанням [10]; - процес передбачення та нейтралізації негативних фінансових наслідків ризиків, пов'язаний з їх ідентифікацією, оцінкою, профілактикою та страхуванням [12]; - процес визначення, оцінки, контролю ефекту внутрішніх та зовнішніх факторів, що можуть негативно впливати на вартість компанії [28]
Системний погляд на проблему управління ризиками	<ul style="list-style-type: none"> - стратегічне управління підприємством, яке, з одного боку, припускає можливість криз і катастроф, а з іншого - оперує з конкретними ризиками і реалізує такі стадії управління ризиками, як ідентифікація ризиків, ухвалення рішення і проведення заходів [4]; - область управління, завданням якої є визначення і контроль стану різних сфер діяльності або ситуацій, що виникають в результаті можливих небажаних змін [22]; - сукупність методів, прийомів і заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і приймати заходи щодо виключення або зниження негативних наслідків настання таких подій [21]; - система підтримки ухвалення рішення, головне завдання якої полягає в тому, щоб в максимальній мірі понизити невизначеність, що існує при ухваленні рішення господарюючим суб'єктом [38]; - система управління організацією, завданням якої є передбачення недопустимих фінансових ризиків, їх мінімізація та контроль, і являє собою частину фінансового менеджменту [33; 34]; - система фінансових технологій та інструментів, що використовуються для передбачення негативних наслідків реалізації фінансових ризиків з метою максимізації ринкової вартості банку [36]; - система оцінки ризику, управління ризиком та фінансовими відносинами, що виникають у процесі цього управління, включає стратегію і тактику управлінських дій [39]

З огляду на представлені визначення терміну «управління ризиками» слід зазначити, що не зважаючи на існування різних підходів до визначення даного терміну, автори єдині в одному – ризиками необхідно управляти і для цього необхідно розробляти сукупність заходів, спрямованих на попередження виникнення ризику та мінімізацію його прояву.

При цьому, в сучасних умовах доцільно спиратися на системний підхід в управлінні ризиками, який поєднує всі сутнісні аспекти цієї проблеми на основні забезпечення виконання його стратегічних завдань щодо розвитку суб'єкта господарювання в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Отже, суть управління ризиками банку можна розглядати з двох позицій:

- по-перше, як політику управління ризиками в рамках структуризації управлінських дій в процесі аналізу і оцінки ризику;
- по-друге, як управління діями, тобто вживання конкретних заходів, спрямованих на вибір варіанта рішення в ризиковій ситуації, способу фінансування з урахуванням ціни ризику [13].

На основі проведеного аналізу проблемних публікацій з управління банківськими ризиками (табл. 1.3) можна зробити висновок, що вітчизняні науковці переважно приділяють увагу дослідженню загальних аспектів управління ризиками, серед яких: формування стратегії, визначення принципів, виокремлення етапів управління. З іншого боку, закордонні науковці переважно концентруються на дослідженні окремих методів оцінки та регулювання банківських ризиків.

Узагальнення робіт вітчизняних і зарубіжних економістів з проблем управління ризиками [9; 14; 22; 35; 38] дозволяє окреслити коло основних завдань управління ризиками банку:

- зниження невизначеності при ухваленні управлінських рішень;
- зменшення початкового рівня ризику до прийняттого рівня;
- зниження витрат, пов'язаних з ризиком;

Основні наукові дослідження щодо управління ризиками [72]

Науковець	Сутність наукових досліджень у розрізі управління ризиками
Королев О.Г., Асамбаєв Н.	Методи оцінки та управління банківськими ризиками
Івченко І. Ю.	Формування стратегії, принципів, етапів ризик - менеджменту; система управління ризиками
Сорока П. М.	Принципи та напрямки політики управління ризиками, контроль та аналіз економічної ефективності управління ризиками
Малашихіна Н.Н., Белокрилова О. С.	Методи управління рівнем ризику у банківській системі
Старостіна А.О., Кравченко В.А.	Загальна схема ризик-менеджменту, практика управління ризиками
Андрєєва Т. Є., Петровська Т.Е.	Методи виявлення ризику та проблеми управління ризиком
Джон Бойд, Джанні де Ніколо	Методи управління банківськими ризиками
Левеллен К.	Оцінка банківських ризиків
Васюренко О. В.	Основні напрямки банківського менеджменту, ризик-менеджмент
Галапуп Н.Д., Високовський Д.В.	Управління ризиками у банківській діяльності
Масалітіна В. В.	Планування руху грошових коштів у системі управління фінансовими ризиками
Фурсова В. А.	Управління фінансовими ризиками комерційних банків України
Довгань О. В.	Банківські ризики як особлива форма підприємницьких ризиків
Печалова М. Ю.	Ідентифікація та методи оцінки банківських ризиків
Сало І.В., Криклій О.А., Беляков А. В.	Управління процентним ризиком (стратегії та форми управління)
Бакланова К. О.	Завдання, методи управління процентним ризиком
Шевчук І., Гамбаров Г., Фонг Дж., Войцек О. А.	Управління процентним ризиком портфеля на основі методології імунізації
Демкин І.	Оцінка процентного ризику
Редінгтон Ф. М.	Введення поняття імунізації як однієї із стратегій управління процентним ризиком

– визначення і контроль стану різних сфер діяльності або ситуацій, що виникають у результаті можливих небажаних змін;

– досягнення балансу між вигодами від зменшення ризику і необхідними для цього витратами;

прогнозування настання ризикових ситуацій.

Не дивлячись на наявність різних підходів до визначення поняття «управління ризиками», ризиками можна і потрібно свідомо управляти, керуючись такими правилами:

- усі види ризиків взаємопов'язані;
- рівень ризику постійно змінюється під впливом динамічного оточення;
- ризики, на які наражаються банки, безпосередньо пов'язані з ризиками їх клієнтів;

- банкіри повинні намагатися уникнути ризиків навіть більше, ніж інші підприємці, оскільки вони працюють не з власними, а з чужими грошима.

Управління ризиками являє собою складний процес, який можна структурувати, тобто поділити на певні етапи. Зауважимо, що в економічній науці проблема структурування процесу управління ризиками на етапи також не повністю вирішена.

Більшість науковців виділяють чотири основних етапи управління банківськими ризиками (рис. 1.10):

- 1) усвідомлення ризику, визначення причин його виникнення та ризикових сфер;

- 2) оцінювання величини ризику;

- 3) мінімізація або обмеження ризиків шляхом застосування відповідних методів управління;

- 4) здійснення постійного контролю за рівнем ризиків з використанням механізму зворотного зв'язку (моніторинг і облік, звітність, відповідальність).

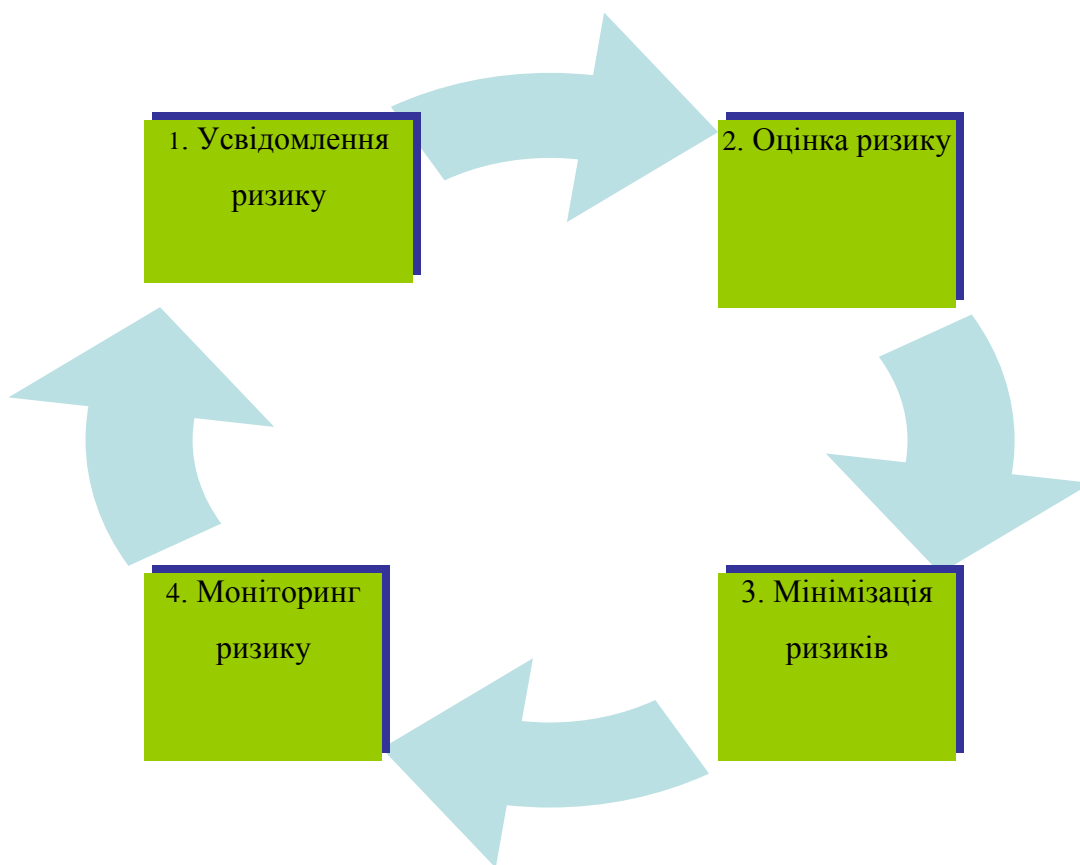

Рис. 1.10. Процес управління банківськими ризиками

Хоча в управлінні ризиками і виділяють певні етапи, по суті цей процес є безперервним, його стадії (етапи) по черзі змінюють один одного. Механізми захисту банку від ризиків складаються з поточного регулювання ризику та методів його мінімізації [11]. При цьому під поточним регулюванням ризику слід розуміти відстеження критичних показників та прийняття на цій основі оперативних рішень за банківськими операціями.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИЗИКІВ БАНКУ НА ПРИКЛАДІ ПАТ АБ «УКРГАЗБАНКУ»

2.1. Загальна оцінка ризиків АБ «Укргазбанку»

Публічне акціонерне товариство акціонерний банк «Укргазбанк» є правонаступником ЗАТ «Інтергазбанк», АКБ «Сервіс», АКБ «Укрнафтогазбанк», АКБ «Народний банк» та АТЗТ «Хаджибейбанк», зареєстрованого Національним банком України 21 липня 1993 року (реєстраційний № 183). АБ «Укргазбанк» сьогодні – надійний та динамічний банк, який вже понад 23 роки успішно функціонує на ринку фінансових послуг. Впевнене просування нових банківських продуктів на внутрішніх та міжнародних ринках забезпечили АБ «Укргазбанк» зростання ділової репутації, основних фінансових показників та клієнтської бази. Банк активно нарощує масштаби діяльності як шляхом збільшення обсягу операцій на банківському ринку, так і шляхом територіальної експансії [23].

АБ «Укргазбанк» увійшов до переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави. Таке рішення затверджено Постановою № 83 Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 року. [10]

25 червня 2015 року до Укргазбанку був приєднаний неплатоспроможний банк «Київ», що призвело до зростання його активів і пасивів. [11]. За результатами першого півріччя 2016 року Банк увійшов до п'ятірки найбільших банків України за обсягом активів (51,4 млрд грн) [7]. Третє місце посідає за розміром кредитно-інвестиційного портфеля та друге – за розміром портфеля депозитів юридичних осіб (табл. 2.1). За шість місяців 2016 року позитивний фінансовий результат Укргазбанку склав 91,299 млн. гривень [13].

Місце в рейтингу за основними показниками АБ «Укргазбанку» на
01.03.2016 року

Показник	Позиція в рейтингу	Сума, млн. грн.
Активи	5	49 025.57
Кредитно-інвестиційний портфель (КІП)	3	33 454.34
Депозити фізичних осіб	5	11 326.47
Депозити юридичних осіб	2	26 798.65
Капітал	4	4 899.33
Фінансовий результат	13	28.93

31 травня 2016 року АБ «Укргазбанк» достроково і в повному обсязі погасив залишок заборгованості за довгостроковими кредитами рефінансування та стабілізаційних кредитами [14], отриманими від НБУ ще в 2008-2009 роках для підтримки ліквідності та поліпшення фінансового стану в рамках Програми фінансового оздоровлення [18].

30 червня 2016 року рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг» прийняло рішення [16] про підвищення кредитного рейтингу АБ «Укргазбанку» за національною шкалою до рівня uaAA +. Позичальник з рейтингом uaAA + характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками.

У 2016 році в АБ «УКРГАЗБАНК» були затверджені «Основні напрями діяльності на 2016-2017 роки» з урахуванням вимог щодо підготовки стратегії розвитку, орієнтованої на продаж державної частки та створення інвестиційно привабливого Банку, відповідно до Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору до 2025 року, розроблених у 2015 році Міністерством фінансів України та Національним банком України за участю PricewaterhouseCoopers LLP (PwC Велика Британія) спільно з PwC Україна.

Розуміючи актуальність підвищення енергоефективності економіки

України та досягнення енергетичної безпеки, а також з огляду на значний нереалізований потенціал для інвестицій в проекти енергоефективності та охорони навколишнього середовища, АБ «УКРГАЗБАНК» прийняв рішення розвивати еко-банкінг як пріоритетний напрям. Банк визначив наступні стратегічні цілі:

✓ стати провідним еко-банком в Україні та покрити до 30% від загального обсягу потреб у фінансуванні енергоефективних заходів, які відповідно до «Національного плану енергоефективності до 2020 року» оцінюються в 35 млрд. євро;

✓ впровадити концепцію розвитку еко-банкінгу, що спрямована на підвищення інвестиційної привабливості банку з метою часткового або повного виходу держави з його капіталу до кінця 2017 року [56].

Перш ніж проаналізувати види ризиків, на які в своїй діяльності наражається АБ «Укргазбанк», слід порівняти карту ризиків банку та в цілому по банківській системі України (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Порівняльна карта ризиків АБ «Укргазбанку» та банківської системи в цілому

Вид ризику	АБ «Укргазбанк»	Банківська система України
1. КРЕДИТНИЙ РИЗИК	Ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність боржника чи контрагента виконати взяті на себе зобов'язання відповідно до погоджених умов.	В цілому почав знижуватися. Рівень негативно класифікованих кредитів зріс до найвищих історичних значень. Приріст значно уповільнився з початку 2016 року і значною мірою залишається обумовленим запізнаним визнанням банками таких кредитів. Платоспроможність компаній та домогосподарств залишається низькою, хоча і почала відновлюватися вже в першому півріччі 2016 року
2. РИНКОВИЙ РИЗИК	Ризик виникнення збитків/втрат, який виникає під впливом несприятливих змін ринкових цін, зокрема через зміну курсів іноземних валют, процентних ставок, вартості фінансових інструментів.	

Продовження табл. 2.2

Вид ризику	АБ «Укргазбанк»	Банківська система України
2.1.ВАЛЮТНИЙ РИЗИК	Наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали.	Суттєво зменшився протягом останніх місяців завдяки відновленню цін на світових сировинних ринках і зменшенню коливань обмінного курсу гривні. Національний банк був чистим покупцем валюти на міжбанківському ринку в січні – травні 2016 року.
3. РИЗИК ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ	-	Залишається високим через суттєві втрати банків від погіршення якості активів. Ризик поступово зменшується, оскільки більшість великих банків уже повністю або частково залучили капітал після завершення діагностичного обстеження
4. РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ	Ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат, або через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання. Виділяють також ризик ліквідності ринку, який виникає через нездатність банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не зазнавши при цьому неприйнятних витрат, та/або через нездатність керівників банку враховувати зміни ринкових умов, які впливають на спроможність банку залучати кошти в необхідних обсягах, за прийнятними ставками та/або реалізовувати активи швидко і з мінімальними втратами їх вартості.	Суттєво зменшився і надалі зменшуватиметься, оскільки продовжується відновлення депозитної бази. Із грудня 2015 року спостерігається чистий приплив валютних коштів населення. Ліквідність банків усе ще розподілена нерівномірно
5. ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИК	Ризик втрат, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи контролю або неадекватності інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи.	-
6. ЮРИДИЧНИЙ РИЗИК	Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання Банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення.	Практично не змінився протягом останніх шести місяців. На сьогодні до Верховної Ради України подано законопроекти, які в разі прийняття та практичної імплементації зможуть суттєво знизити ризики сектору. Є багато рішень судів, що погіршують захист банків як сторін кредитного договору

Вид ризику	АБ «Укргазбанк»	Банківська система України
7. РЕПУТАЦІЙНИЙ РИЗИК	Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу Банку клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду. Це впливає на спроможність Банку встановлювати нові відносини з контрагентами, надавати нові послуги або підтримувати відносини, що є.	-
8. РИЗИК ПРИБУТКОВОСТІ	-	Поступово зменшується. Сектор залишатиметься збитковим протягом 2016 року, оскільки банки і надалі здійснюватимуть значні відрахування в резерви за активними операціями. Зростання чистих процентних доходів стримуватиметься погіршенням якості кредитного портфеля.

Отже згідно даних табл. 2.2. основними видами ризиків, що виникають в діяльності АБ «Укргазбанку» та є властивими для банківської системи в цілому є : кредитний ризик, ризик ліквідності, валютний ризик та юридичний ризик.

Так, найбільший вплив на діяльність окремого банку та банківської системи в цілому мають кредитний ризик, ризик прибутковості та достатності капіталу. Загальна карта ризиків по банківській системі України наведена на рис. 2.1.

* Ризики представлені за шкалою від 0 до 10, де 10 – найвищий рівень ризику.

Рис. 2.1. Карта ризиків банківської системи України [56]

За управління ризиками в АБ «Укрзагбанку» відповідають певні структурні підрозділи (рис.2.2).

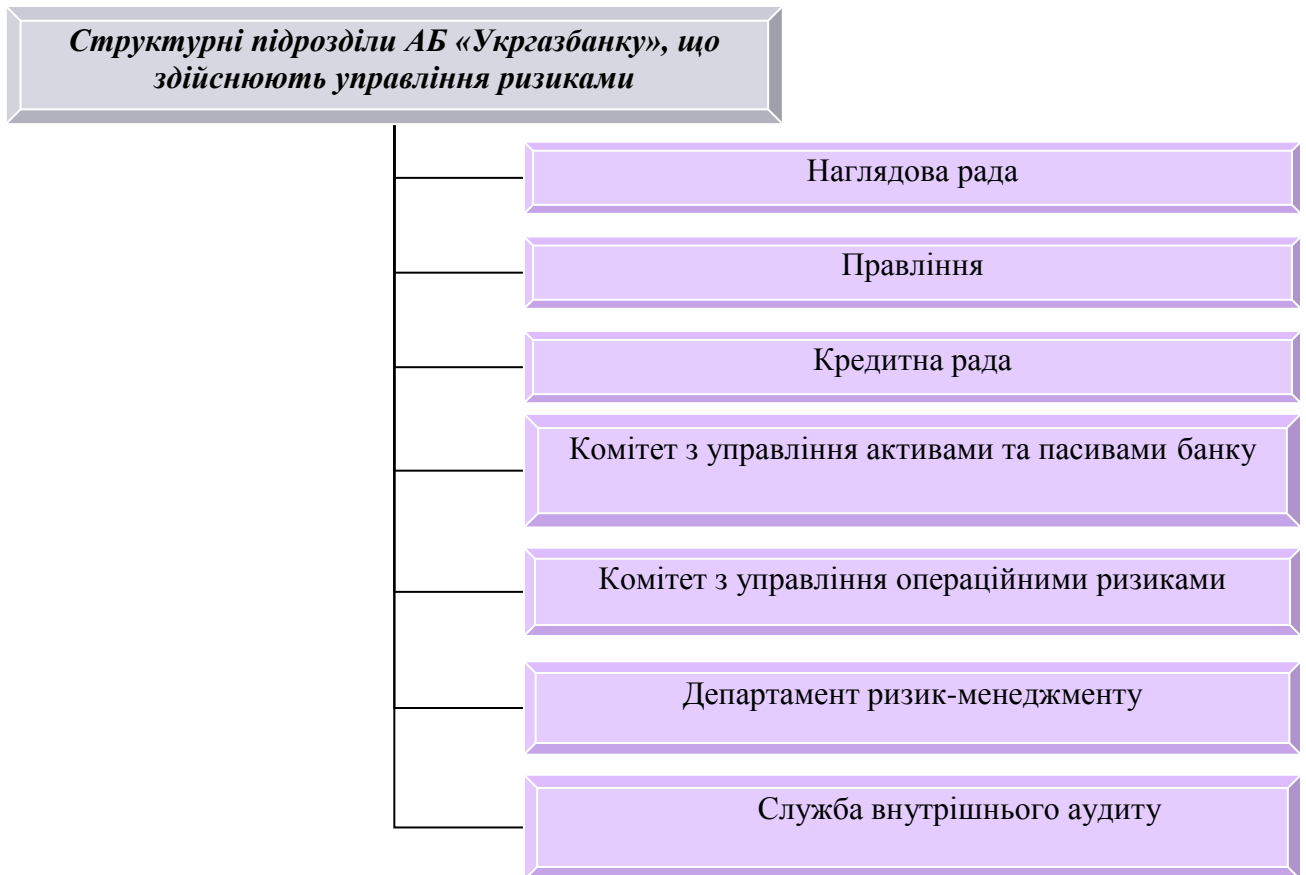

Рис. 2.2. Структурні підрозділи АБ «Укрзагбанку», що здійснюють управління ризиками

Наглядова рада. Наглядова рада визначає і затверджує стратегію управління ризиками, яка містить перелік ризиків та процедури управління ними; встановлює граничні розміри ризиків та рівні толерантності банку до ризиків; здійснює контроль за ефективністю функціонування системи управління ризиками; затверджує план відновлення діяльності Банку; визнає джерела капіталізації та іншого фінансування АБ «Укрзагбанку»; визначає кредитну політику банку.

1) Правління. Правління відповідає за загальний підхід до управління ризиками і за впровадження стратегій та принципів управління ризиками, затверджених Наглядовою радою. Правління банку делегує повноваження щодо оперативного управління ризиками колегіальним органам АБ «Укргазбанку» та встановлює ліміти повноважень даних колегіальних органів.

2) Кредитна рада. Кредитна рада несе загальну відповідальність за моніторинг та управління кредитно-інвестиційним портфелем; реалізацію кредитної та інших політик банку щодо клієнтів банку, організація кредитування клієнтів АБ «Укргазбанку» з урахуванням стратегічних та інших поточних планів діяльності банку; прийняття рішень щодо здійснення Банком активних, у тому числі кредитних, операцій з клієнтами Банку в межах повноважень; забезпечення заходів, спрямованих на управління кредитними ризиками за операціями з клієнтами банку.

3) Комітет з управління активами та пасивами банку несе загальну відповідальність за встановлення внутрішніх лімітів розривів ліквідності, внутрішніх лімітів валютної позиції у розрізі валют та типів позиції, прийняття рішень щодо оптимізації валютної структури балансу, встановлення граничних сум торгового збитку, встановлення лімітів чутливості до процентного ризику, прийняття рішень щодо оптимізації структури активів та пасивів, моніторинг дотримання нормативів та параметрів ресурсного регулювання та показників ефективності ресурсної політики.

4) Комітет з управління операційними ризиками. Комітет з питань управління операційними ризиками відповідає за впровадження системи ідентифікації, оцінки, моніторингу операційних ризиків; визначення рівнів толерантності АБ «Укргазбанку» до операційного ризику, шляхом впровадження обмежень, регламентів та процедур, забезпечення ефективної взаємодії підрозділів банку на всіх рівнях управління операційними ризиками, забезпечення виконання вимог Національного банку України та норм чинного

законодавства України щодо управління операційними ризиками; формування корпоративної культури щодо управління операційними ризиками.

5) Департамент ризик-менеджменту забезпечує методологічне супроводження процесу управління фінансовими та операційними ризиками; готує пропозиції щодо визначення рівнів толерантності банку до фінансових та операційних ризиків; здійснює незалежну поточну оцінку дотримання існуючих політик і процедур з фінансовими та операційними ризиками; забезпечує проведення кількісної та якісної оцінки на основі визначених показників ризиків, на які наражається АБ «Укргазбанк» або які можуть надалі з'явитися в його діяльності.

6) Служба внутрішнього аудиту: розробляє процедури (методологію) внутрішнього аудиту та здійснює оцінку наявності, достатності та ефективності системи внутрішнього контролю (фінансовий, операційний аудит та аудит діяльності профільних структурних підрозділів та установ банку), здійснює перевірку та оцінку ефективності функціонування системи управління ризиками, розробляє рекомендації щодо усунення виявлених порушень, щодо покращення системи внутрішнього контролю та стану управління ризиками; здійснює контроль за їх виконанням та впровадженням, інформує Наглядову раду та Правління Банку про результати здійснених перевірок, стан системи внутрішнього контролю та системи управління ризиками.

7) Керівники самостійних структурних підрозділів, які генерують ризик (фронт-офіс), є відповідальними за неухильне дотримання встановлених політик та процедур прийняття ризиків, належне виконання функціоналу, закріпленого за даними підрозділами відповідно до актів внутрішнього регулювання щодо управління ризиками, повноту та своєчасність надання інформації іншим учасникам процесу управління ризиками.

Керівники самостійних структурних підрозділів, які здійснюють супровід операцій, які генерують ризик (бек-офіс), є відповідальними за дотримання

встановлених лімітів та умов прийняття ризику, а також належне виконання функціоналу, закріпленого за даними підрозділами відповідно до актів внутрішнього регулювання щодо управління ризиками [56].

При цьому управління ризиками в АБ «Укргазбанку» здійснюється на таких принципах (рис.2.3.):

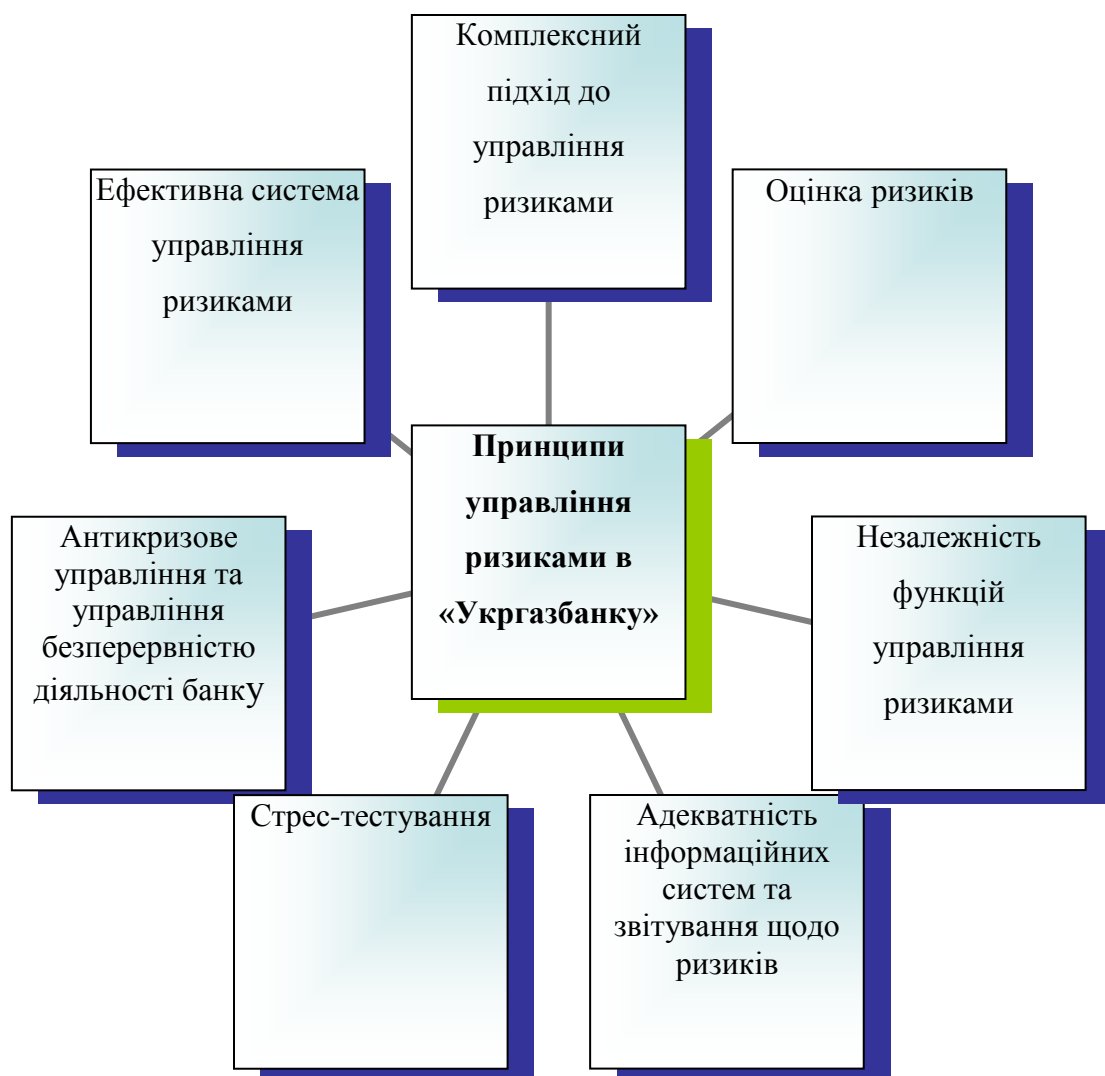

Рис. 2.3. Принципи управління ризиками в АБ «Укргазбанку»

1 Ефективна система управління ризиками. Система управління ризиками будується виходячи з профілю бізнесу Банку, регуляторних вимог та очікувань акціонерів, Наглядової ради та Правління Банку. Дана система

забезпечує ефективний процес ідентифікації, оцінки, обмеження, моніторингу та контролю ризиків.

2 Комплексний підхід до управління ризиками. Для забезпечення належної якості управління ризиками, вони розглядаються комплексно. Ризики оцінюються з позиції їх впливу на внутрішній капітал та ліквідність Банку, рівень ризиків та ступінь їх взаємозв'язку беруться до уваги при прийнятті стратегічних і тактичних управлінських рішень.

3 Оцінка ризиків. Якісний та кількісний аналіз усіх ризиків проводиться на постійній основі, звітування за результатами оцінки ризиків здійснюється із встановленою періодичністю, але не рідше одного разу на квартал, а також у разі суттєвих змін (реальних чи очікуваних) зовнішнього чи внутрішнього операційного середовища банку.

4 Незалежність функцій управління ризиками. Аналіз, оцінка, моніторинг та контроль ризиків здійснюються департаментом ризик-менеджменту, який має ресурси та повноваження, достатні для виконання даних функцій.

5 Антикризове управління та управління безперервністю діяльності банку. Банк створює процедури управління ризиками на випадок кризових та непередбачуваних обставин, що визначаються окремими актами внутрішнього регулювання.

6 Адекватність інформаційних систем та звітування щодо ризиків. Для вимірювання, оцінки, агрегації та звітування про розмір, структуру та якість здійснюваних банком операцій у розрізі видів ризиків, продуктів та контрагентів Банку створюються ефективні інформаційні системи.

7 Стрес-тестування. Стрес-тестування використовується АБ «Укргазбанком» під час розроблення стратегії та бізнес-планів розвитку Банку, стратегії та політики управління ризиками, плану відновлення діяльності та відповідно має забезпечувати можливість визначення найгіршого сценарію

розвитку подій, розміру можливих збитків у випадку реалізації найгіршого сценарію, виявлення вразливих та слабких місць у системі захисту від ризиків.

2.2. Аналіз кредитного ризику в АБ «Укргазбанку»

За результатами порівняльного аналізу ризиків по АБ «Укргазбанку» та банківській системі в цілому було визначено, що найбільшого впливу на діяльність банків має кредитний ризик, тому подальші дослідження сконцентруємо на його аналізі на прикладі АБ «Укргазбанку».

Серед ризиків активних операцій головне місце за частотою появи та ступенем впливу на діяльність банку займає кредитний ризик. Тому першочерговим завданням дослідження є визначення рівня та ступеня впливу на діяльність банку кредитного ризику.

Оскільки кредитний ризик безпосередньо стосується кредитної діяльності банку, то перший етапом його аналізу є визначення місця, яке посідають кредитні операції в загальному обсязі активів банку, тобто необхідно дати загальну оцінку масштабів кредитної діяльності АБ «Укргазбанку». Для цього розраховується коефіцієнт частки кредитів у загальних активах банку за наступною формулою (2.1) [8]:

$$Ч\text{ к.о.} = K\text{ ср.} / A\text{ ср.}, \quad (2.1)$$

де Ч к.о. – частка кредитних операцій;

К ср. – середній обсяг кредитних операцій банку;

А ср. - середній обсяг активних операцій банку.

Для цього скористаємось даними балансу АБ «Укргазбанку» (Додаток А) та примітки 8 «Кредити та заборгованість клієнтів» (додаток Б). Результати аналізу представимо у вигляді наступної таблиці (табл. 2.3).

Аналіз масштабів кредитної діяльності АБ «Укргазбанку» [53]

Показники	2015 р.	2016 р.	Відхилення (+, -)	
			абсолютне	відносне, %
1. Кредитні вкладення, тис. грн.	14029078	20351584	6322506	45,07%
2. Загальні активи, тис. грн.	41555340	53905933	12350593	29,72%
3. Питома вага кредитів у загальних активах, %	33,76%	37,75%	3,99%	11,83%

Для проведення аналізу кредитних операцій банку до уваги приймається розмір «нетто-портфеля» кредитних операцій банку, який розраховується шляхом вирахування суми резервів під знецінення кредитів з суми кредитних операцій банку (2.2).

$$\text{Нетто-портфель} = \Sigma \text{ наданих кредитів} - \Sigma \text{ резервів під знецінення кредитів} \quad (2.2)$$

Сума «нетто-портфеля» кредитних операцій наведена в рядку 5 Балансу банку (Додаток А).

Для більшої наочності представимо динаміку кредитного портфеля банку та загальних активів кредитів у загальних активах банку у вигляді діаграми (рис. 2.4).

Згідно проведеного аналізу масштабів кредитної діяльності АБ «Укргазбанку» за 2015-2016 рр. (табл. 2.3) можна зробити наступні висновки. Обсяг кредитних вкладень протягом періодів, що підлягають аналізу, збільшився на 6322506 тис. грн. або на 45,07% на фоні загального збільшення активів банку на 12350593 тис. грн. або 29,72%.

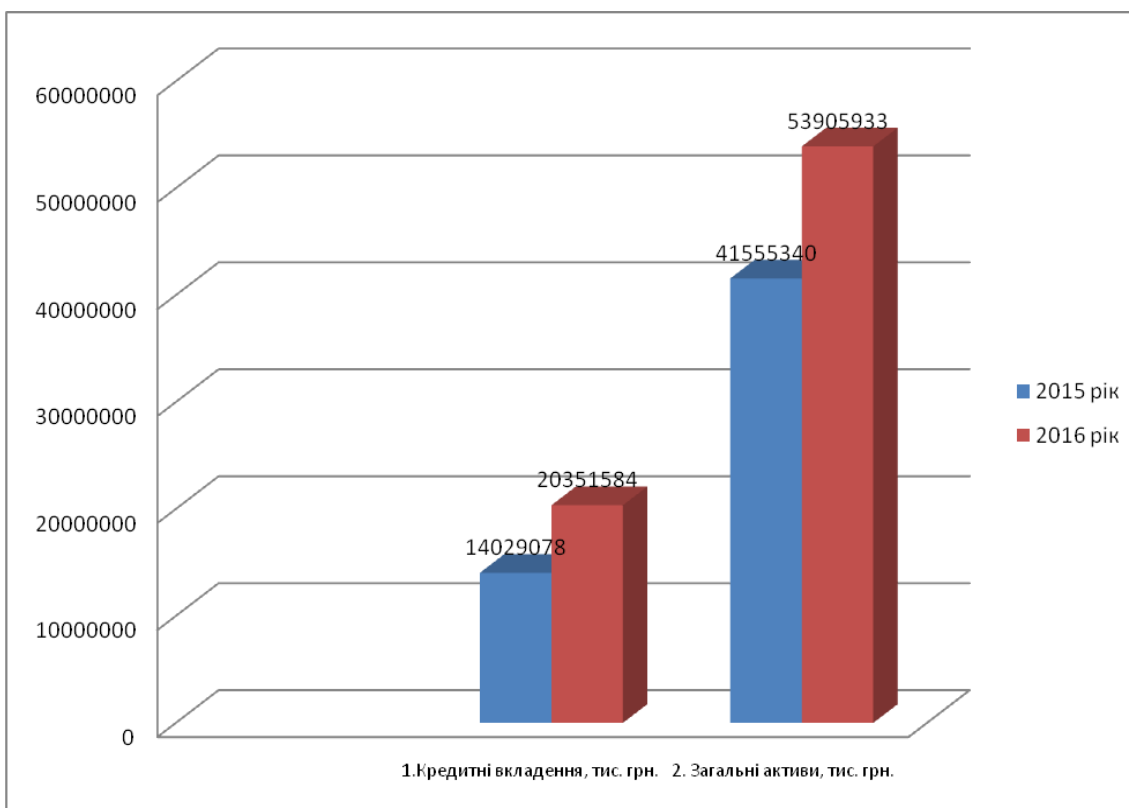

Рис. 2.4. Динаміка кредитних вкладень в АБ «Укргазбанку» за 2015-2016 рр.

Такі зміни є позитивними, оскільки зростання кредитного портфеля банку призводить до збільшення доходності банку. Оскільки кредитний портфель банку приростав дещо більшими темпами (45,07%) ніж активи банку (29,72%), то в цілому питома вага кредитних операцій з активах банку збільшилася з 33,76% до 37,75% (рис. 2.5, 2.6). При цьому частка кредитних операцій є незначною, отже рівень кредитного ризику також є мінімальним.

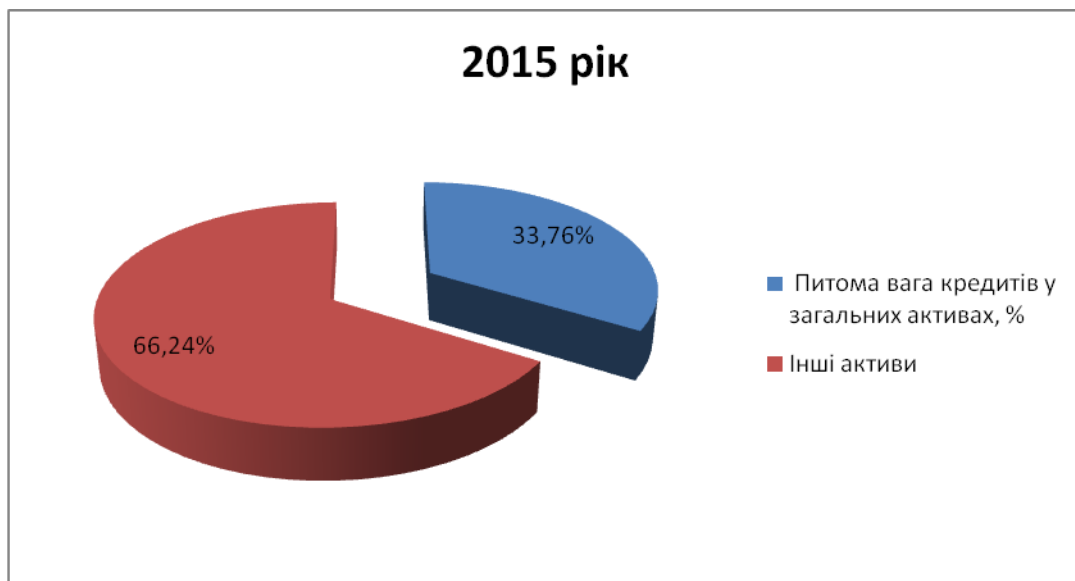

Рис. 2.5. Частка кредитів в загальних активах АБ «Укргазбанку» у 2015 році

Такі зміни слід вважати позитивними, оскільки частка кредитних операцій в активах банку є меншою за 65%, що є свідченням проведенням банку пасивної політики. Отже збільшення кредитних операцій до 37,75% говорить про більш виважену політику банку щодо розміщення кредитних ресурсів.

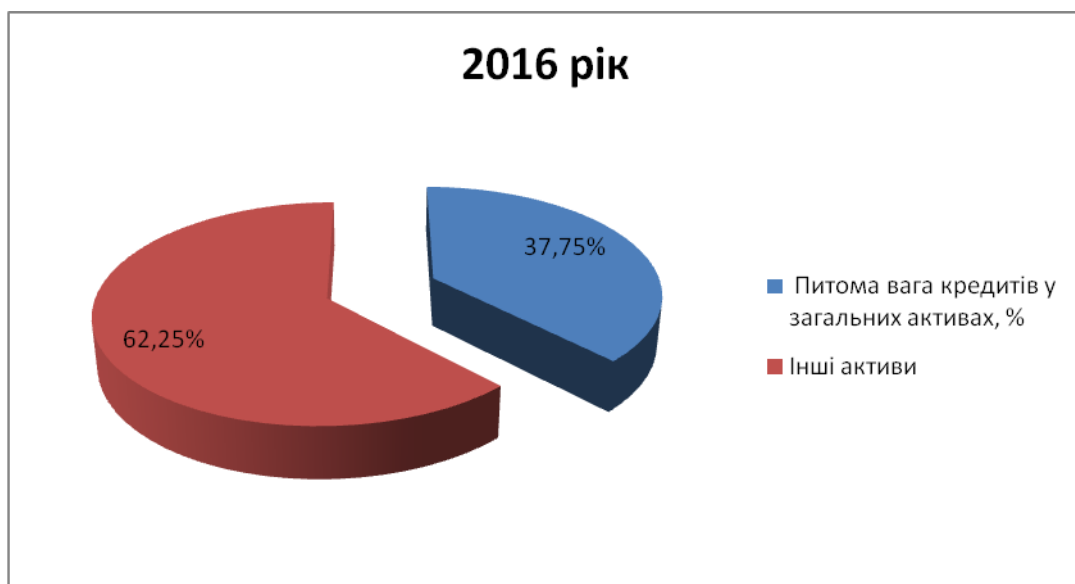

Рис. 2.6. Частка кредитів в загальних активах АБ «Укргазбанку» у 2016 році

Одним з важливих напрямків аналізу кредитної діяльності банку є аналіз погашення кредитів. Оскільки непогашення кредитів веде до збільшення

залишків кредитної заборгованості банку на кінець періоду, а це сприяє збільшенню рівня ризикованості кредитного портфеля та зниженню його якості. Такий аналіз проводиться в декілька етапів:

1) По-перше, визначається загальна сума простроченої заборгованості за кредитами банку й процентів за ними.

2) По-друге, аналізується зміна цієї суми в динаміці.

3) По-третє, визначається розглянути структура простроченої заборгованості в розподілі клієнтів, аналізується давність її виникнення.

4) У четвертих, з'ясовуються причини виникнення простроченої заборгованості в кожному випадку.

5) У п'ятих визначаються сума й частка кредитів, погашених через рахунок прострочених позик у загальній сумі кредитів, аналізуються заходи, яких уживає банк для стягнення простроченої заборгованості за споживчими кредитами й процентів за ними [8].

Для аналізу погашення кредитів, кредитних портфель банку поділяють на такі складові:

- кредити без ознак зменшення корисності;
- знецінені кредити.

Для аналізу погашення кредитів скористуємося даними Додатку Б. Результати аналізу представимо в табл. 2.4.

Проаналізував погашення кредитів у АБ «Укргазбанку» за 2015-2016 роки можна зробити такі висновки. У цілому при загальному збільшенні обсягів кредитування на 27,63% (без урахування суми сформованого резерву), сума кредитів без ознак зменшення корисності також збільшилася на 8371550 тис. грн. або на 71,98%. Таке збільшення є позитивним моментом, оскільки сприяє підвищенню якості кредитного портфеля банку.

Аналіз кредитної якості кредитів АБ «Укргазбанку» за 2015-2016 рр.

Показники	2015р.	Питома вага, %	2016р.	Питома вага, %	Відхилення (+, -)		
					абсолютне	відносне, %	за структурою
Знецінені кредити	10375282	47,15	8084520	28,78	-2290762	-22,08%	-18,36%
Кредити без ознак зменшення корисності	11630371	52,85	20001921	71,22	8371550	71,98%	18,36%
Кредити надані без урахування резерву	22005653	100%	28086441	100%	6080788	27,63%	0,00%

Проаналізував погашення кредитів у АБ «Укргазбанку» за 2015-2016 роки можна зробити такі висновки. У цілому при загальному збільшенні обсягів кредитування на 27,63% (без урахування суми сформованого резерву), сума кредитів без ознак зменшення корисності також збільшилася на 8371550 тис. грн. або на 71,98%. Таке збільшення є позитивним моментом, оскільки сприяє підвищенню якості кредитного портфеля банку.

Загальна динаміка структури кредитів за їхньою якістю представлена на рис. 2.7.

До того ж у структурі кредитного портфеля значно зменшилися знецінені кредити: на 2290762 тис. грн. в 2016 році в порівнянні з 2015 роком, що склало 22,08%. Питома вага знецінених кредитів у структурі кредитного портфеля у 2015 році складала – 47,15%, тоді як в 2016 році цей показник істотно знизився на (18,36%) і склав 28,78%. Таке зниження частки знецінених кредитів позитивно характеризує якість кредитного портфеля й сприяє її поліпшенню.

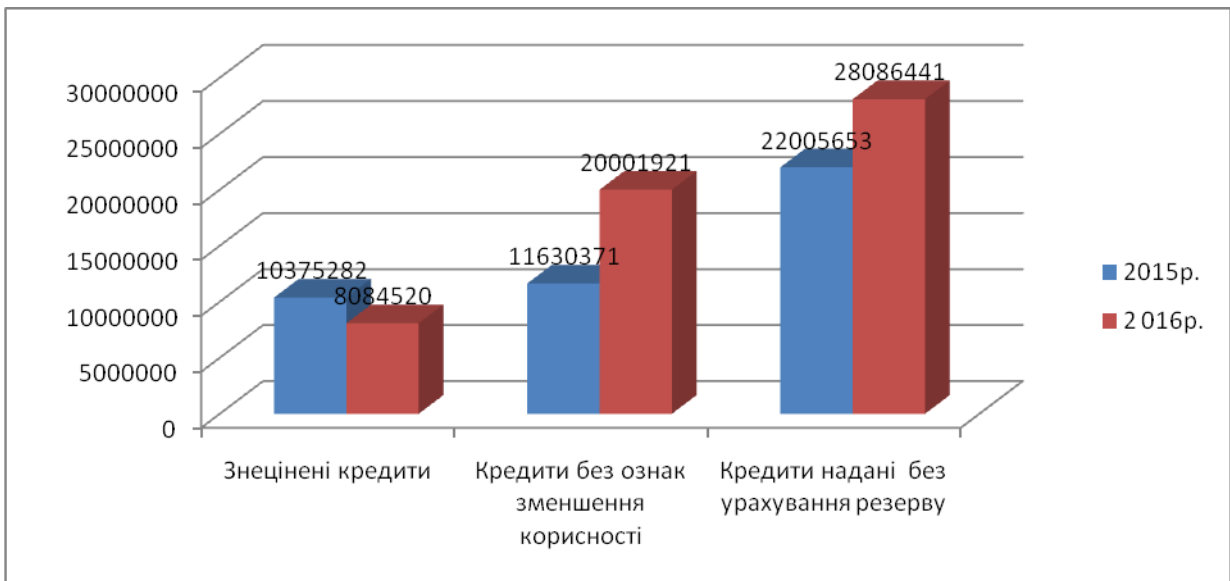

Рис. 2.7. Динаміка структури кредитів за їхньою якістю за 2015-2016 роки у АБ «Укргазбанку»

В цілому структуру кредитного портфеля банку протягом періодів, що аналізуються можна вважати задовільною. До того ж у АБ «Укргазбанку» намітилася тенденція до покращення існуючої структури кредитного портфеля та підвищення її якості.

У цілому структуру кредитного портфеля у розрізі їхньої якості представлено на рис. 2.8.

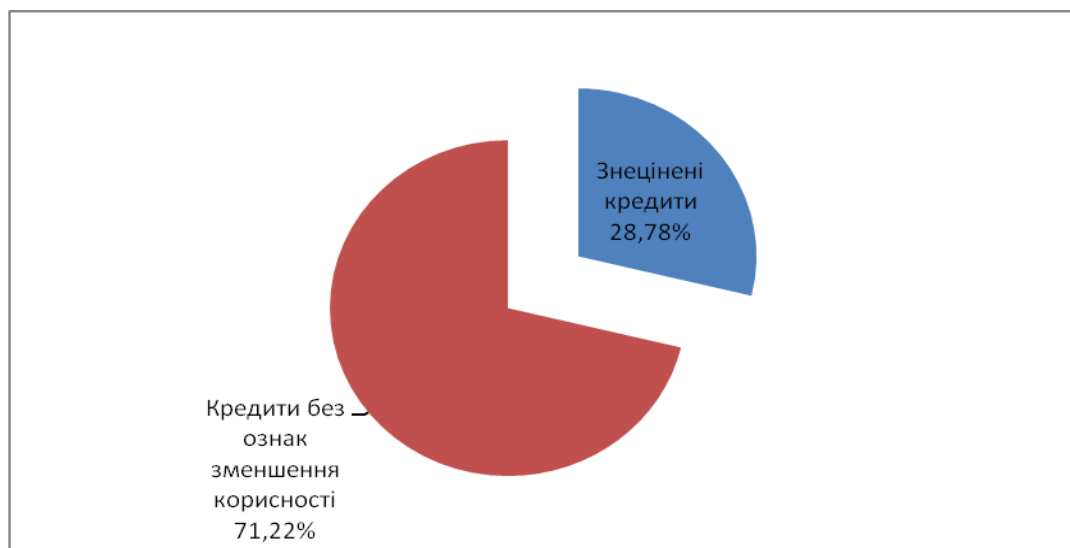

Рис. 2.8. Структура кредитного портфеля «Укргазбанку» за якістю у 2016 році

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності, Національним банком розроблена Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні.

Згідно зазначеної Інструкції, Національний банк встановлює норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань.

Показник розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента (або групи пов'язаних контрагентів), до регулятивного капіталу банку невідкоригованого на суму перевищення нормативів Н7 та Н9 (норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру)

$$H7 = \frac{\sum \text{усіх вимог до одного контрагента та всіх фінансових зобов'язань}}{PK \text{ банку}}, \quad (2.3)$$

де РК – регулятивний капітал банку.

До вимог банку щодо контрагента включаються:

До вимог банку щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів уключаються:

1) щодо банків-контрагентів:

депозити, які розміщені в інших банках;

кредити, що надані іншим банкам;

боргові цінні папери, випущені банками;

дебіторська заборгованість за операціями з банками;

кошти банків у розрахунках;

2) щодо клієнтів (небанківських установ і фізичних осіб):

надані кредити, у тому числі за врахованими векселями;

факторингові операції, фінансовий лізинг, боргові цінні папери;

акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком;

дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами.

До фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, включаються: гарантії, поручительства, акредитиви, авалі та акцепти, що надані банком; зобов'язання з кредитування, що надані банком.

Нормативне значення нормативу Н7 не має перевищувати 25 відсотків.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) установлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10 відсотків і більше регулятивного капіталу банку.

Норматив великих кредитних ризиків визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків щодо контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку

$$H8 = \frac{\sum \text{великих кредитів всім контрагентам} / \text{РК банку,}}{\text{або групи пов'язаних контрагентів}} \quad (2.4)$$

Якщо один контрагент банку входить одночасно до складу кількох груп пов'язаних контрагентів, то при розрахунку нормативу великих кредитних ризиків (Н8) сума наданого кредиту контрагента, що входить до складу кількох груп, враховується один раз.

Рішення про надання великого кредиту приймається згідно з відповідним висновком кредитного комітету (комісії) банку, затвердженим його правлінням (радою).

Нормативне значення нормативу Н8 не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку.

Якщо норматив великих кредитних ризиків перевищує 8-кратний розмір регулятивного капіталу, то вимоги до нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) автоматично підвищуються:

– якщо перевищення становить не більше ніж 50 відсотків, то вимоги до нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) подвоюються,

якщо перевищення більше ніж 50 відсотків, то вимоги до нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) потроюються.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Норматив Н9) встановлюється для обмеження ризику операцій з пов'язаними з банком особами, зменшення негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банку.

Норматив Н9 визначається як співвідношення сукупної суми всіх вимог банку до пов'язаних з банком осіб та суми всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних з банком осіб, до регулятивного капіталу банку.

$$H9 = \frac{\sum \text{усіх вимог до пов'язаних осіб та фін. зобов'язань}}{PK \text{ банку}}, \quad (2.5)$$

Нормативне значення нормативу Н9 не має перевищувати 25 відсотків.

У разі невиконання вимог цього положення, Національний банк має застосовувати до банку та керівників банку жорсткі заходи впливу відповідно до нормативно-правових актів Національного банку з питань застосування до банків заходів впливу за порушення вимог банківського законодавства.

На основі даних фінансової звітності АБ «Укргазбанку» за 1-3 квартали 2015 року (Додаток В,Г) можна проаналізувати значення економічних нормативів кредитного ризику (табл. 2.5).

З табл. 2.5 можна зробити висновок, що АБ «Укргазбанку» за 1-3 квартали 2015 роки значно покращив показники нормативів кредитного ризику. У 1 кварталі 2015 року норматив кредитного ризику на одного контрагента значно перевищував нормативне значення. При цьому у 3 кварталі 2015 році ризик дещо знизився на 73,52%, але при цьому він також перевищує вимоги НБУ. Таке перевищення негативно позначається на кредитній діяльності банку та збільшує потенційні вимоги банку до неповернення кредитів.

Таблиця 2.5

Аналіз якості кредитного портфеля з використанням економічних нормативів за 1-3 квартали 2015 року, %

Економічні нормативи кредитного ризику	Нормативне значення	1 кв. 2015 р.	3 кв. 2015 р.	Відхилення, (+,-)	
				абсолютне	відносне
1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	Не більше 25%	162,89	43,14	-119,75	-73,52%
2. Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	Не більше 800%	1 055,15	285,72	-769,43	-72,92%
3. Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	Не більше 25%	0,11	0,30	0,19	172,73%

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) займає допустимі значення – 12,19% та 10,91% у 2012 та 2013 роках відповідно. Такі значення рівня кредитного ризику є незначними і позитивно характеризують якість кредитного портфеля банку. При цьому

протягом 2012-2013 рр. значення нормативу Н7 дещо зменшилося на 1,87%, що відповідно зменшенню на 15,34%. Це свідчить про незначне зменшення індивідуального кредитного ризику.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) зменшився аналогічно нормативу Н7 з 1 055,15 у 1 кварталі до 285,72 у 3 кварталі 2015 року, при цьому нормативне значення банк значно перевищив у першому кварталі, тому існує значна концентрація кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Протягом досліджуваного періоду норматив (Н9) збільшився на 172,73% (з 0,11% у 1 кварталі р. до 0,3% у 3 кварталі 2015 року. Значення цього показника є незначними та свідчать про низький рівень ризику щодо пов'язаних осіб банку.

Загальна динаміка нормативів за періодами представлена на рис. 2.9.

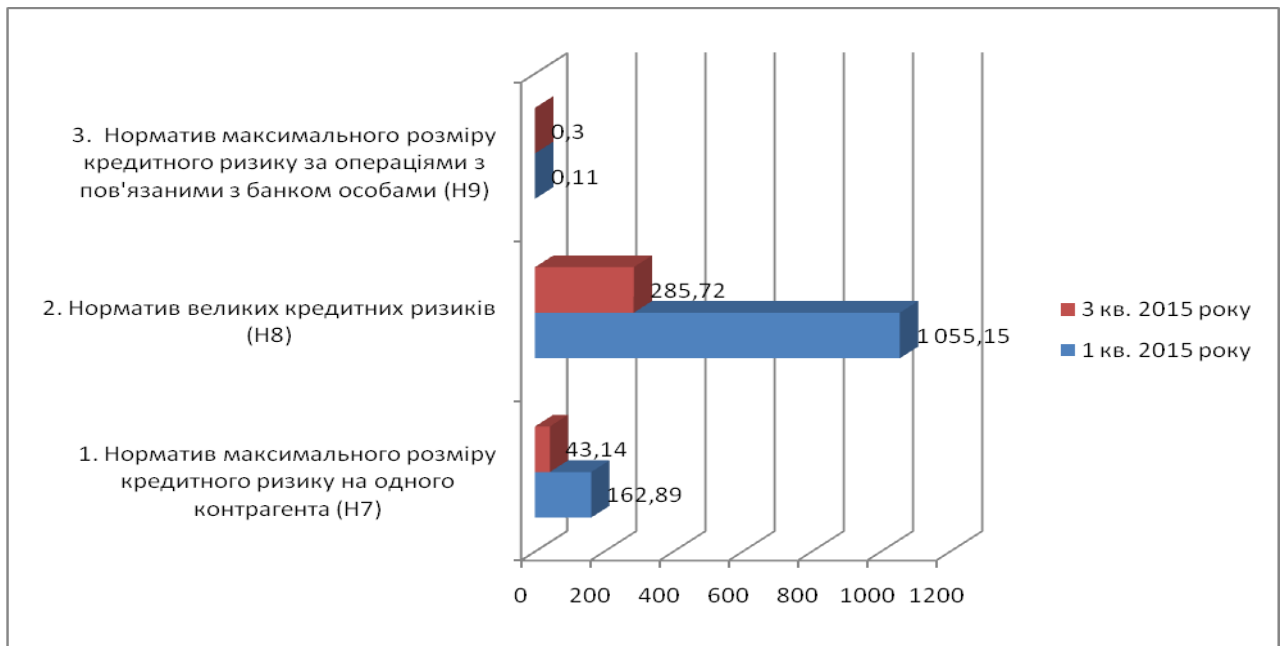

Рис. 2.9. Динаміка нормативів кредитного ризику у 1-3 кварталах 2015 р. в АБ «Укргазбанку»

Щодо загальної оцінки ступеня кредитного ризику АТ «Укргазбанку» за 1-3 квартали 2015 роки з використанням економічним нормативів можна

зазначити наступне. Банк протягом цих періодів значно перевищував нормативні значення за нормативами Н7 та Н8, отже у банка протягом цих періодів були значні проблеми з поверхням кредитів та загальною концентрацією кредитного ризику. При цьому фактичні значення нормативів Н7 та Н8 протягом періодів о досліджуються мали тенденцію до зниження.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ АБ «УКРГАЗБАНКУ»

3.1. Основні підходи до управління кредитним ризиком банку

Важливу роль у стимулюванні відтворювальних процесів в українській економіці відіграє банківський кредит як основне джерело забезпечення фінансовими ресурсами операційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Останнім часом банки все гостріше відчувають проблему управління кредитним ризиком.

Дане поняття ототожнюють з невизначеністю, можливістю зазнати збитки, не отримати запланованого доходу або не одержати прибутку. Звичайно, зазначені ознаки частково пов'язані із ризиком, однак не розкривають його сутності повною мірою. Підходи щодо трактування сутності кредитного ризику наведено в табл. 3.1 [23].

Таблиця 3.1

Основні визначення поняття «кредитний ризик» [23]

Автори	Визначення
Ж. Голодова	Ризик несплати позичальником основної суми боргу та процентів, які належать кредитору в обумовлений в кредитному договорі термін, що призводить до зниження вартості кредитного портфеля банку
В. Шелудько	Ризик несплати позичальником основного боргу та процентів за ним
В. Жариков, М. Жарикова, О. Євсейчев О. Лаврушин	Ризик невиконання кредитних зобов'язань перед кредитною організацією третьою стороною

Автори	Визначення
В. Бобиль	Ймовірність невиконання позичальником зобов'язань перед банком
У. Владичин	Ймовірність несплати позичальником основного боргу та процентів за користування кредитом у строки, визначені у кредитному договорі
О. Криклій, Н. Маслак	Кредитний ризик – це ймовірність повної або часткової втрати вартості активів банку в результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання або недоотримання доходу на вкладений капітал внаслідок впливу різноманітних чинників
Г. Білоглазова, Л. Кролівецька	Ризик, який характеризує ймовірність відхилення в одиницю часу фактичного грошового потоку платежів клієнта, спрямованих на погашення заборгованості, проценту та комісії, від номінального грошового потоку, який клієнт мав би направити банку відповідно до укладеного кредитного договору, під впливом низки негативних для фінансового результату діяльності банку факторів

Можна зазначити, що відсутнє єдине трактування кредитного ризику, що, на думку автора, зумовлено відсутністю одностайного підходу до розуміння його економічних основ – поняття "кредит" та "ризик", що спричинило неоднозначність поглядів науковців та дослідників щодо визначення його сутності. Враховуючи результати досліджень, можна дійти висновку, що практично в усіх тлумаченнях кредитний ризик визначається як ризик (ймовірність) невиконання позичальником своїх зобов'язань. У подальшому можна спиратись на таке визначення: кредитний ризик – це ймовірність несплати позичальником основної суми боргу та процентів в обумовлений в кредитному договорі термін, що призводить до зниження вартості кредитного портфеля банку.

Існує чимало підходів до класифікації кредитних ризиків. Кредитні ризики можна класифікувати за різними критеріями, до основних із яких належать: рівень виникнення, фінансові наслідки, сфера виникнення, ймовірність реалізації, статус позичальника, можливість прогнозування, вид кредитної операції, можливість взяття ризику та термін дії кредитної угоди (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Класифікація кредитних ризиків [23]

<i>Критерії класифікації кредитних ризиків</i>	<i>Види кредитних ризиків</i>
За сферою виникнення	зовнішнього середовища (політичні, соціальні, економічні, форс-мажорні); внутрішнього середовища (недосконалість системи управління, технічні ризики)
За рівнем прийняття рішень	макроекономічні, на рівні банківських установ, відповідальної особи
За рівнем прогнозованості	прогнозовані та непрогнозовані
За причинами виникнення	об'єктивні, суб'єктивні, законодавчі
За типами ризику	виправдані, невинуваті
За розмірами втрат	незначні, великі, критичні
За методами подолання	індивідуальні, спільні
За типами аналізу	кількісні, якісні
За методами мінімізації	унікнення ризику, зниження рівня ризику, передача (страхування), взаємозалік ризику, утримання (поглинання) ризику

У науковій літературі характеристиці факторів, що викликають кредитний ризик, приділяється достатня увага. Так, Чернов В. А. розділяє фактори ризику за ступенем керованості на три групи: керовані регульовані фактори (що – характеризують якість роботи колективу, якість управлінської роботи), умовно

нерегульовані, важкорегульовані (фактори й умови, що залежать в основному від передісторії функціонування аналізованого банку); некеровані, нерегульовані фактори (фактори й умови, що не можуть бути змінені суб'єктом керування) [8].

У загальному розумінні успішна діяльність банку у цілому значною мірою залежить від обраної стратегії управління кредитним ризиком.

Метою управління кредитними ризиками є максимізація рівня регулювання ризиків, повернення кредитів шляхом підтримання кредитних ризиків потенційних втрат у прийнятних межах. Банки потребують управління кредитними ризиками, що притаманні портфелю активів у цілому, так і ризиками, що притаманні окремим кредитам або операціям.

За результатами проведеного дослідження визначено, що формування підходів до управління кредитним ризиком у банках визначається певними постулатами.

По-перше. Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [7].

По-друге. Система оцінки кредитного ризику, притаманного кредитному портфелю, включає такі елементи: оцінку якості кредитів, що становлять кредитний портфель; визначення структури портфеля на основі якості кредитів і оцінка цієї структури на основі вивчення її динаміки; визначення очікуваної доходності від кредитних операцій, яка має компенсувати прийнятий кредитний ризик банку; визначення достатньої величини резервів для покриття збитків за позиками на основі структури кредитного портфеля [2, с. 85].

По-третє. Резерви під утрата за активними операціями – частина вартості негативно класифікованих активів банку, яку банк із певною мірою достовірності на основі попереднього досвіду може вважати втраченою і

відносить на витрати своєї діяльності. резерви під утрати за активними операціями не включаються до капіталу банку. ці резерви складаються з резервів під кредитні збитки, резервів під нараховані доходи, резервів під дебіторську заборгованість та резервів під кореспондентські рахунки [7].

По-четверте. Політика щодо резервування кредитних утрат може встановлюватися зверху або формуватися самим банком залежно від банківської системи. Хоча є деяка користь в індивідуальному аналізі можливих утрат, особливо для великих кредитів, більш практично призначити певний рівень резервів за кожною окремою категорією активів. у багатьох країнах із нестабільними економіками органи нагляду встановили обов'язкові рівні таких резервів [8, с. 152].

Слід зазначити, що на мікроекономічному рівні організація управління кредитним ризиком регламентована політикою управління кредитними ризиками і починається з виявлення можливих випадків появи кредитного ризику (фахівці відділу ризик менеджменту виявляють фактори ризику). Потім проводиться оцінка кредитного ризику, за результатами якої і на підставі внутрішньобанківської документації фахівці підрозділу ризик-менеджменту обирають оптимальний набір інструментів управління кредитним ризиком [9, с. 37].

Процес управління кредитним ризиком здійснюється в кілька етапів (залежно від величини банку, його організаційної структури, спеціалізації), а саме:

- 1) ідентифікація кредитного ризику,
- 2) оцінка ризику;
- 3) якісна оцінка ризику (оцінка кредитоспроможності позичальника);
- 4) ймовірнісна (ймовірність дефолту) оцінка ризику;
- 5) кількісна (VaR-аналіз кредитного портфеля) оцінка ризику;

б) вплив на ризик через утримання власними силами або за допомогою передачі ризику третій особі; моніторинг ризиків [43].

На кінець 2016 р. розрив між сформованими резервами за міжнародними стандартами фінансової звітності та кредитним ризиком, оціненим відповідно до положення національного банку України «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 № 351 [11], у групі найбільших банків із національним капіталом становить 132 млрд. грн. (рис. 3.1).

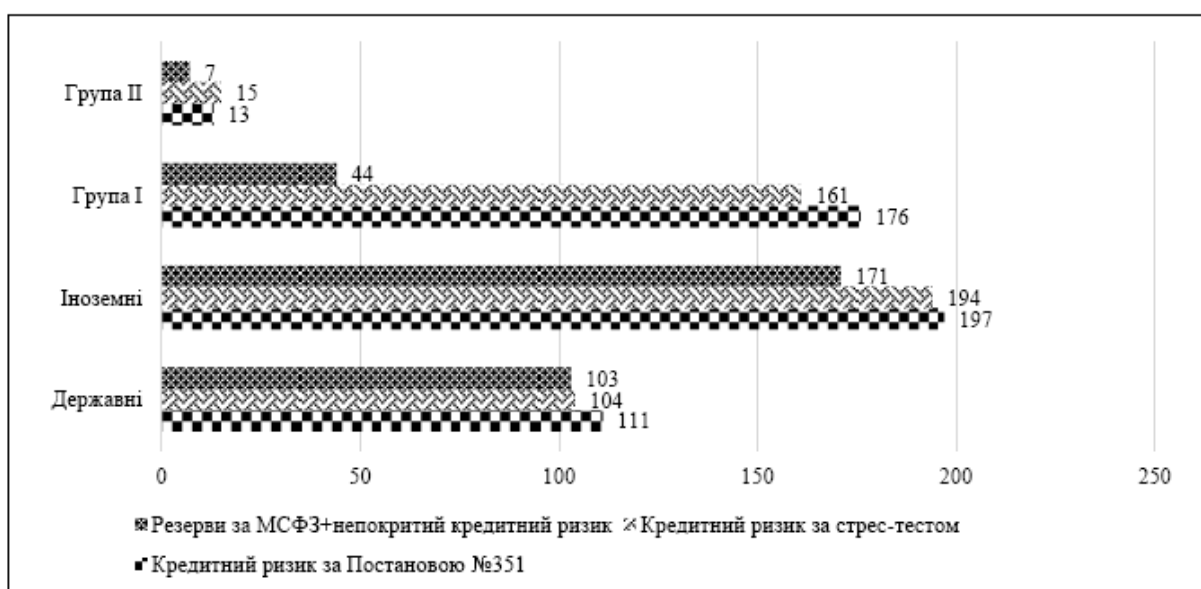

Рис. 3.1. Оцінений кредитний ризик для груп банків, млрд. грн.

Важлива роль під час оцінки рівня кредитного ризику належить нормативам, які його оцінюють та мають на меті не допустити надмірну концентрацію кредитного ризику в банках. Економічні нормативи діяльності банків, які доводить національний банк України, є основою системи лімітів, що встановлюються для обмеження та мінімізації кредитного ризику банку.

За офіційними даними, впродовж 2010–2016 рр. простежується дотримання банківськими установами України всіх нормативів кредитного ризику (табл. 3.3).

Аналіз дотримання банківськими установами України нормативів
кредитного ризику з 2010 по 2016 р., %

Норматив	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	21,04	20,76	22,1	22,33	22,01	22,78	21,48
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	161,2	164,46	172,91	172,05	250,04	364,14	308,27
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	0,81	0,57	0,37	0,36	0,13	-	36,72
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)	2,25	2,51	2,41	1,63	1,37	-	-
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)*	-	-	-	-	-	31,19	-

Проведений аналіз дотримання банками України нормативів кредитного ризику вказує, що фактичні значення нормативів нижчі за оптимальні. окрему увагу слід звернути на нормативи стосовно кредитування інсайдерів. За оптимального значення показника не більше 25% норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами становив у 2015 р. 31,19%, що свідчить про підвищення кредитного ризику в банківській системі України за цим напрямом.

Розрізняють інструменти для запобігання виникнення кредитних ризиків та інструменти управління наслідками настання кредитних ризиків. Останні можуть бути активними (застосовуються для обмеження втрат) і пасивними (пов'язані зі страхуванням збитків). Інструменти управління кредитними ризиками розглянуто в табл. 3.4.

Слід зазначити, що стратегія управління ризиками в банках повинна ґрунтуватися на інтегрованій структурі, що складається з обов'язків і функцій, які спускаються від рівня Правління вниз, на операційні рівні, охоплюючи всі аспекти ризику, особливо ринковий, кредитний і ризик ліквідності,

операційний, юридичний ризики, ризики, пов'язані з репутацією банку і з персоналом.

Таблиця 3.4

Інструменти управління кредитними ризиками банку

Активні інструменти	Пасивні інструменти
Обмеження ризиків	Утворення резервів ліквідності
Диверсифікація	Утворення резервів власного капіталу
Управління проблемними кредитами	Контроль якості кредитного портфеля

Ця структура включає в себе власне Правління (кінцевий відповідальний орган), комітети, відділ управління ризиками, а також різні відділи підтримки та контролю. усі вони мають чітко визначені обов'язки і порядок звітності [14]. Кредитний ризик визначається ймовірністю того, що позичальник не зможе або не захоче виконати свої зобов'язання відповідно до кредитної угоди.

Управління кредитним ризиком банку здійснюється на двох рівнях залежно від причин його виникнення: на рівні кожної окремої позики і на рівні кредитного портфеля у цілому.

Щодо методів зниження кредитного ризику комерційного банку, то їх можна поділити на дві групи: зовнішні та внутрішні (рис. 3.2).

Найпоширенішими зовнішніми способами зниження кредитного ризику комерційного банку є застава, гарантія (порука) та страхування.

Суть застави полягає в тому, що в разі невиконання позичальником забезпеченого заставою зобов'язання банк має право повернути собі борг за рахунок коштів, отриманих від реалізації заставленого майна, маючи при цьому пріоритет перед іншими кредиторами. Відтак, застава як спосіб зниження кредитного ризику — це, по-перше, конкретизація та посилення права кредиторської вимоги, а по-друге, — право на перевагу.

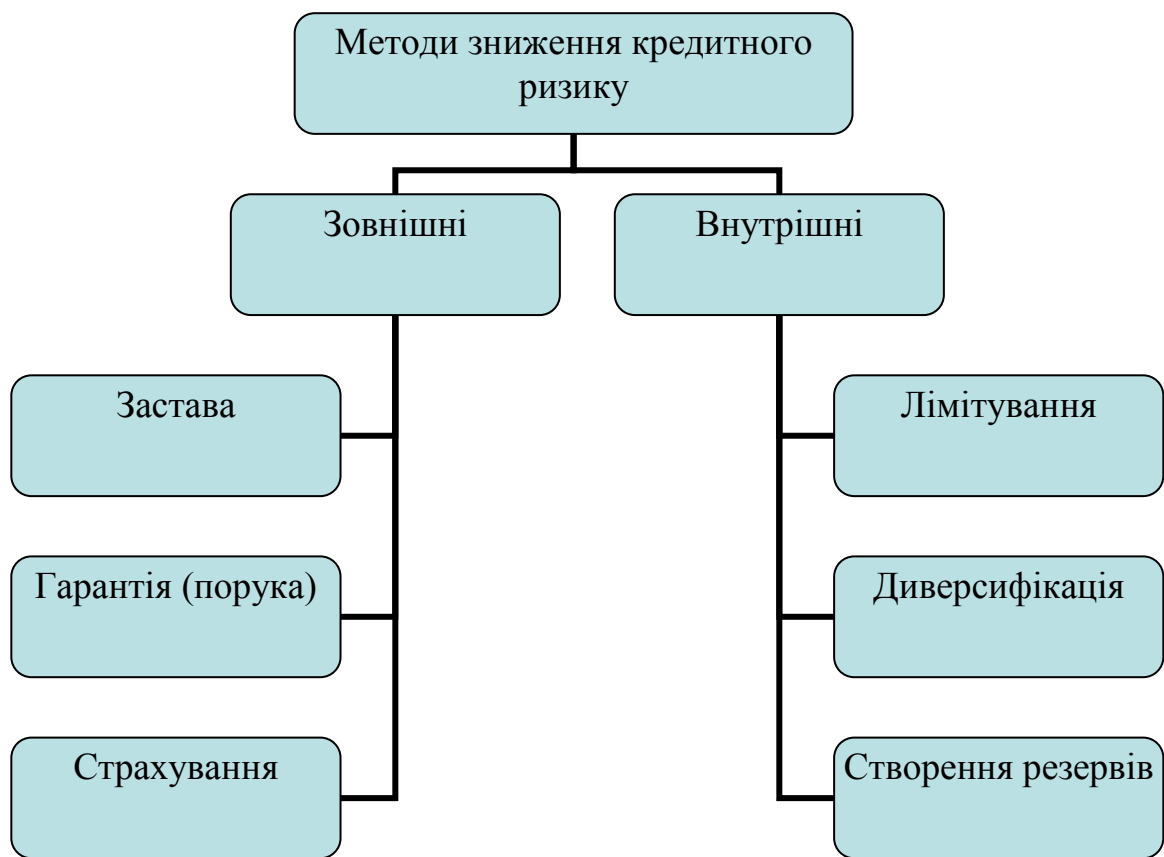

Рис. 3.2. Класифікація методів зниження кредитного ризику банку

Гарантія (порука) як спосіб зниження кредитного ризику має три основні специфічні риси: 1) підпорядкованість відповідальності гаранта (поручителя) чинності основного боргу; 2) однорідність основного та додаткового боргових зобов'язань; 3) виникнення ще одного боржника без втрати попереднього (першочергового) і без зміни кредитора за основним зобов'язанням. За допомогою гарантії (поруки) банк фактично перерозподіляє ризик, у такий спосіб зменшуючи його. Суть страхування полягає у повній передачі ризику страховій установі.

Внутрішні способи зниження кредитного ризику комерційного банку полягають у самострахуванні банком можливих втрат. Основними внутрішніми способами є лімітування, диверсифікація та створення резервів.

Лімітування — передбачає встановлення обмежень на величини ризиків і наступний контроль їх виконань. Величина ліміту відображає готовність приймати на себе окремий ризик, але при цьому не перевищити потреб при щоденній діяльності підрозділів. Лімітування передбачає розробку внутрішньої документації та методик (оперативних планів, інструкцій і нормативних матеріалів), що встановлюють гранично допустимий рівень ризику по кожному напрямку діяльності, а також чіткий розподіл функцій і відповідальності персоналу (максимальний розмір позикових коштів, максимальний розмір вкладення коштів в окремі фінансові інструменти, мінімальний розмір активів в високоліквідної формі, максимальний розмір вкладу в одному банку та інше)[8].

Диверсифікація як метод зниження кредитного ризику передбачає:

- 1) диверсифікацію позичальників за галузями;
- 2) диверсифікацію кредитів за розмірами, строками, видами відсоткових ставок;
- 3) диверсифікацію способів забезпечення повернення кредитів.

Ще одним внутрішнім методом зниження кредитного ризику банку є створення резервів на покриття можливих втрат при здійсненні кредитної діяльності.

В найбільш поширених методах аналізу кредитного ризику слід виділити наступні:

– розрахунок імовірності дефолту позичальника, що заснований на базовій формулі, якою визначається зв'язок залежності між основними фінансовими показниками його діяльності;

- ✓ модель дефолту, що блукає;
- ✓ модель Альтмана (оцінювання кредитоспроможності позичальника);
- ✓ матриця міграції кредитних ризиків;
- ✓ рейтингове оцінювання позичальників комерційних банків;

✓ множинні моделі ризику портфеля, зокрема, CreditMetrics, CreditRisk, ін. [2-6].

Відповідна їх порівняльна характеристика наведена в табл. 3.5. Необхідність здійснення аналізу портфельного кредитного ризику є зумовленою так званим ефектом концентрації ризику.

Таблиця 3.5

Порівняльна характеристика основних методів оцінки кредитного ризику

Назва методу або методики	Сутність	Недоліки	Переваги
R-аналіз потенційного позичальника	Оцінка та аналіз кредитоспроможності позичальника на основі вивчення динаміки відповідних фінансових коефіцієнтів задля формування уявлення про якість фінансового стану позичальника з огляду потенційних можливостей останнього обслуговувати кредит відповідно до умов угоди	Враховується лише чинник фінансового ризику, а фактори, що характеризують зовнішні умови, ігноруються, що може призвести до виникнення помилок при видачі кредитів	Оцінювання фінансових коефіцієнтів є необхідною складовою вивчення кредитоспроможності позичальника; простота у використанні
Класифікаційні моделі	Дискримінантні моделі надають можливість класифікації типу фінансового стану позичальника згідно рівня його платоспроможності на основі узагальнення в одному кількісному показнику фактичних значень основних фінансових коефіцієнтів	Не повністю відбивають індивідуальні особливості фінансових процесів у певного позичальника	Простота використання; невелика потреба у ресурсах

Назва методу або методики	Сутність	Недоліки	Переваги
Методики бальної оцінки кредитів	Відбувається визначення адитивного показника кредитного ризику на базі узагальнення балів, що виставлені позичальнику за визначеною системою критеріїв та напрямків оцінювання	Невеликий рівень достовірності отриманих оцінок з огляду на експертне оцінювання окремих факторів формування ризикової ситуації; відсутня можливість отримання кількісної оцінки рівня ризику	Враховуються фактори, якими характеризуються зовнішні умови, якість управління, кредитна історія клієнта, параметри кредитної заявки та інші аспекти відносин позичальника з банком
Методи портфельного аналізу	Відбувається узагальнення кредитного ризику по всій організації з врахуванням зміни останнього, що викликана зростанням, зменшенням кредитного рейтингу позичальників, а також банкрутством	Порівняно більша потреба в ресурсах та трудомісткість виконання процедури оцінки	Обґрунтовується єдиний критерій оцінки кредитного ризику для різних кредитних інструментів; є можливість для моніторингу

Як правило, фахівцями із управління ризиком оцінювався ризик концентрації інтуїтивно, ґрунтуючись на основі лімітування кредитів для одного або групи пов'язаних позичальників, обсягів вкладень у визначену галузь або групу галузей, що взаємопов'язані [9]. Отже вибір методів управління кредитним ризиком знаходиться в повноваженнях органів управління кожним банком окремо.

3.2. Використання модифікованих методів стратегічного аналізу в управлінні кредитним ризиком АБ «Укргазбанку»

З урахуванням проведеного аналізу одним з основних банківських ризиків, які притаманні АБ «Укргазбанку» є кредитний ризик. Ефективне управління кредитним ризиком АБ «Укргазбанку» в умовах нестабільності й мінливості зовнішнього середовища має проводитися у контексті додержання чітких стратегічних орієнтирів розвитку кредитної діяльності. У сучасних умовах значна частина проблем, пов'язаних з посиленням ризиковості кредитної діяльності, зумовлена недостатньою розробленістю стратегічного підходу до управління кредитними ризиками. Такий підхід передбачає виокремлення стратегічної підсистеми управління кредитним ризиком. Функціонування даної підсистеми спрямовується на підтримку прийняття стратегічних управлінських рішень у сфері кредитування. Дані рішення повинні ґрунтуватись на результатах дослідження конкурентної позиції АБ «Укргазбанку» на окремих сегментах ринку кредитних ресурсів.

У даний час одним з найбільш поширених інструментів стратегічного управління є портфельний аналіз. Проведені в США дослідження показали, що фірми, які застосовують портфельний аналіз, мали в цілому більш виражену орієнтацію на довгострокові цілі [49].

З точки зору управління кредитним ризиком, стратегічний портфельний аналіз можна розглядати як інструмент, за допомогою якого менеджмент АБ «Укргазбанку» виявляє та оцінює перспективи розвитку кредитної діяльності з метою чіткого визначення галузевих пріоритетів надання кредитів, додержання яких забезпечить необхідну якість кредитного портфеля щодо сукупного кредитного ризику. При цьому оцінюється відносна привабливість активізації кредитної діяльності на різних сегментах ринку кредитних послуг і безпечність даної діяльності на кожному з цих ринків.

Головною метою стратегічного портфельного аналізу в системі управління кредитним ризиком є раціоналізація розподілу кредитних ресурсів між сегментами ринку з огляду на притаманний їм кредитний ризик.

У загальному вигляді схема стратегічного портфельного аналізу в системі управління кредитним ризиком має передбачати:

- розподіл кредитів на стратегічні одиниці бізнесу;
- визначення відносної ризиковості окремих стратегічних одиниць і перспектив розвитку відповідних ринків;
- побудову та аналіз портфельних матриць (матриць стратегічного планування) і визначення бажаної стратегічної позиції кредитного портфеля;
- розробку стратегії розвитку для кожної одиниці бізнесу.

Отже, для оцінки конкурентних позицій будь-яких об'єктів формування кредитного портфеля АБ «Укргазбанку», з точки зору забезпечення його високої якості щодо нівелювання кредитних ризиків, можуть використовуватися різні методи, але особливий інтерес, на нашу думку, представляють якісні методи оцінки. Одним із головних інструментів якісного аналізу позиціонування у конкурентному середовищі та обґрунтування стратегічних галузевих пріоритетів формування кредитного портфеля АБ «Укргазбанку» є матричні методи.

Матричний метод завоював популярність у західних дослідників і вважається одним із найпоширеніших підходів до оцінки якості діяльності [68]. Головними перевагами матричних методів портфельного аналізу є можливість логічного структурування і наочного відображення стратегічних проблем, відносна простота отримання результатів, акцент на якісний бік аналізу.

Часом появи матричного аналізу можна вважати 1960-1970 роки, коли посилилася роль і значення стратегічного аспекту в діяльності суб'єктів господарювання. Саме у цей період вперше був введений в ужиток термін “стратегічне управління”, за допомогою якого позначалася різниця між

поточним управлінням на рівні первинної ланки господарської діяльності (в умовах банку - співробітники, що безпосередньо здійснюють банківські операції) і управлінням, яке реалізується на вищих рівнях. Розробка ідей стратегічного управління знайшла відображення у роботах таких авторів, як Франкенкоф і Грагер (1971), Ансофф (1972), Шендель і Хазен (1972), Ірвін (1974) та ін. Провідною ідеєю, що відображає суть переходу від оперативного управління до стратегічного, є зміщення уваги вищого керівництва на зовнішнє середовище для того, щоб відповідним чином своєчасно реагувати на зміни.

Матриця – це модель, що може бути побудована на основі будь-яких показників. Найбільше поширення одержали двовимірні матриці, за допомогою яких об'єкти стратегічного позиціонування можуть порівнюватися один з одним за обраними критеріями. При цьому, на думку О. Тищенка й О. Головки [69], реалізуються такі важливі принципи маркетингу, як сегментація ринку (виділення значущих критеріїв на основі аналізу зовнішнього середовища) й узгодження (попарне зіставлення критеріїв). У моделях різних банків використовуються різні набори змінних на основі двовимірних матриць, у яких по одній осі фіксуються значення внутрішніх факторів, а по іншій - зовнішніх.

Розглядаючи існуючі матричні методи та моделі портфельного аналізу, варто зауважити, що у чистому вигляді вони не можуть бути використані в системі управління кредитним ризиком АБ «Укргазбанку». Це пов'язано з тим, що двовимірні матриці, які беруться за основу в більшості методів портфельного аналізу, враховують два заздалегідь вибрані параметри, які не відповідають специфіці здійснення кредитної діяльності АБ «Укргазбанку». Це зумовлює необхідність відповідної модифікації матричних моделей.

Як було зазначено вище, для реалізації матричного підходу необхідно, насамперед, визначити перелік об'єктів, щодо яких розглядається вплив внутрішніх та зовнішніх факторів середовища. Практика збирання та узагальнення статистичної інформації щодо якості кредитної діяльності АБ

«Укргазбанку» дозволяє рекомендувати як базовим сегментом, позиціонування складових якого доцільно розглядати як об'єкт у стратегічному аналізі кредитного портфеля, види економічної діяльності, у розрізі яких надаються кредити.

Факторам, які мають значний вплив на конкурентну позицію видів економічної діяльності при забезпеченні прийнятної якості кредитного портфеля АБ «Укргазбанку» щодо нівелювання кредитних ризиків, пропонуємо вважати:

- середні коефіцієнти зростання обсягів наданих кредитів у банківській системі у розрізі видів економічної діяльності, які адекватно відображають загальні тенденції та перспективи розвитку масштабів кредитної діяльності для виділених сегментів;
- середні коефіцієнти відхилення рівня проблемної заборгованості, які можуть розглядатися як умовні характеристики внутрішнього кредитного ризику, притаманного окремим видам економічної діяльності. При цьому коефіцієнти відхилення рівня проблемної заборгованості ($K_{ВРПЗ}$) пропонується розраховувати за такою формулою:

$$K_{ВРПЗ} = \frac{ПВ_{ПЗ} - \overline{ПВ_{ПЗ}}}{\overline{ПВ_{ПЗ}}}, \quad (3.1)$$

де $ПВ_{ПЗ}$ - питома вага (рівень) проблемної заборгованості в кредитах, наданих певному виду економічної діяльності;

$\overline{ПВ_{ПЗ}}$ - середній рівень проблемної заборгованості в загальному обсязі наданих кредитів.

Необхідно враховувати, що за середнім коефіцієнтом зростання наданих кредитів можна поділяти всі види економічної діяльності на дві групи:

- розширення кредитування (коефіцієнт зростання наданих кредитів більше 1);

- згортання кредитування (коефіцієнт менше 1).

Критерієм розмежування за показником середнього коефіцієнта відхилення рівня проблемної заборгованості доцільно обрати нульове значення. Такий вибір базується на тому, що всі значення коефіцієнта менше нуля свідчать про нижчий рівень кредитного ризику за окремим видом діяльності, ніж в цілому за банківською системою, та, навпаки.

Таким чином, враховуючи можливі поєднання групування видів економічної діяльності за окремими факторами, можемо отримати чотири конкурентні позиції їх кредитних ризиків, які зумовлюють необхідність використання різних стратегій управління кредитним ризиком.

Зона консервативної стратегії безпечного кредитування АБ «Укргазбанку» (рис. 3.3) поєднує види економічної діяльності, що мають нижчий рівень кредитного ризику та характеризуються зростанням масштабів кредитування.

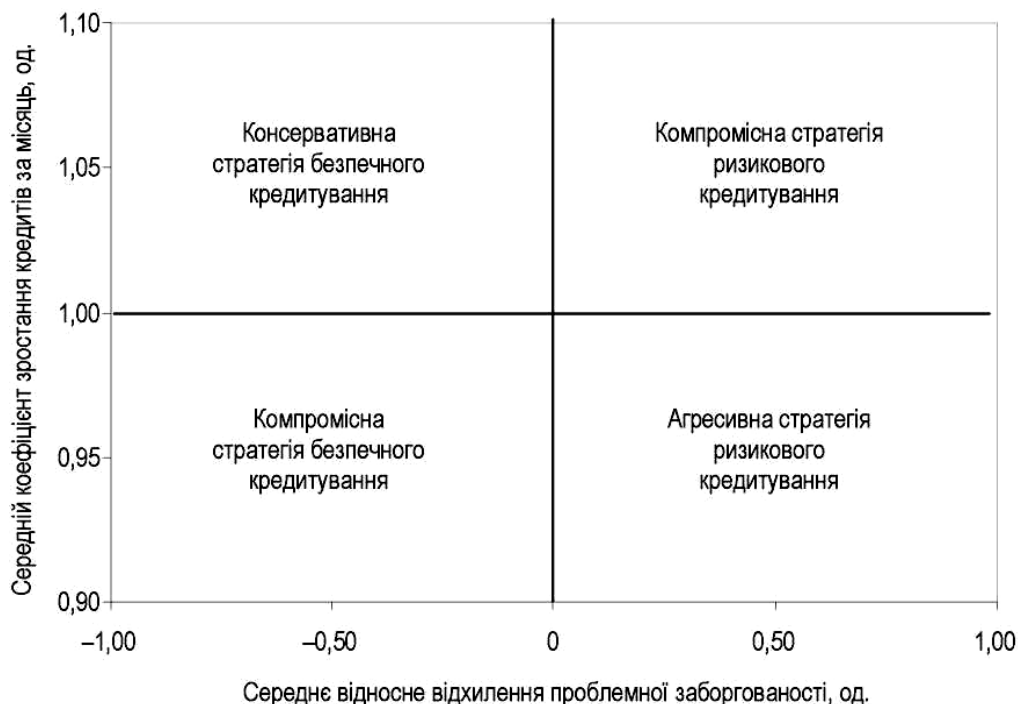

Рис. 3.3. Матриця конкурентного позиціонування кредитних ризиків окремих видів економічної діяльності АБ «Укргазбанку»

Нарощення їх у галузевій структурі кредитного портфеля АБ «Укргазбанку» буде призводити до зниження сукупного кредитного ризику.

Такий самий ефект, але при більш істотному обсягу нарощення присутності відповідних видів діяльності в кредитному портфелі АБ «Укргазбанку» буде забезпечувати включення до його складу об'єктів, що знаходяться в зоні компромісної стратегії безпечного кредитування. Вона характеризується низьким рівнем кредитного ризику та згоранням обсягів кредитування.

На відміну від них, види економічної діяльності, що потрапили до зони компромісної стратегії ризикового кредитування, при зростанні їх присутності у складі кредитного портфеля призводять до погіршення якості та зростання кредитних ризиків.

Небажаним є включення до складу кредитного портфеля видів економічної діяльності, які локалізовані у зоні агресивної стратегії ризикового кредитування, оскільки вони характеризуються відносно високими показниками кредитного ризику і мають тенденцію до скорочення обсягів кредитування.

Структуру кредитів за видами економічної діяльності по АБ «Укргазбанку» за 2015-2016 рр. представлено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Структура кредитів за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2015		2016	
	сума	%	сума	%
Торгівля та нерухомість	8 634 756	5,45	7 716 722	5,94
Сфера обслуговування та транспорт	13 315 403	8,41	4 758 462	3,66
Виробництво та транспортування газу	92 426 037	58,36	77 356 065	59,56
Сільське господарство та харчова промисловість	4 851 989	3,06	3 544 445	2,73
Фізичні особи	30 266 093	19,11	27 514 261	21,19
Інші	8 890 188	5,61	8 979 213	6,92
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	158 384 466	100,00	129 869 168	100,00

Як бачимо з табл. 3.6, основний вид економічної діяльності, яку кредитує АБ «Укргазбанку» є виробництво та транспортування газу – біля 60%; на другому місці це кредити фізичним особам – біля 20% всі інші кредити за видами економічної діяльності складають менш 10%.

На основі даних, представлених в табл. 3.6. та необхідних розрахунків можна скласти конкурентне позиціонування кредитних ризиків окремих видів економічної діяльності в АБ «Укргазбанку» у 2016 році.

Таблиця 3.7

Результати конкурентного позиціонування кредитних ризиків окремих видів економічної діяльності в АБ «Укргазбанку» у 2016 році

Вид економічної діяльності	Середнє відносне відхилення проблемної заборгованості, од.	Середній коефіцієнт зростання кредитів за місяць, од.	Тип рекомендованої стратегії
Торгівля та нерухомість	- 0,85	1,08	Консервативна стратегія безпечного кредитування
Сфера обслуговування та транспорт	- 0,46	1,10	Консервативна стратегія безпечного кредитування
Виробництво та транспортування газу	0,21	1,09	Компромісна стратегія ризикового кредитування
Сільське господарство та харчова промисловість	0,35	0,99	Агресивна стратегія ризикового кредитування
Фізичні особи	0,02	1,09	Компромісна стратегія ризикового кредитування
Інші	- 0,23	0,69	Компромісна стратегія безпечного кредитування

Ризиковими, з точки зору надання банківського кредитування, є такий вид економічної діяльності, як сільське господарство та харчова промисловість. Висока питома вага цього виду діяльності в кредитному портфелі АБ «Укргазбанку» буде супроводжуватися значним сукупним кредитним ризиком, тому кредитування в цих випадках вимагає більш жорстких умов, насамперед, щодо забезпечення.

Ризикованими, але перспективними з позиції нарощення кредитної діяльності слід вважати виробництво та транспортування газу, також операції з фізичними особами. Високий рівень їх присутності в кредитному портфелі АБ «Укргазбанку» також буде призводити до зростання сукупного кредитного ризику, який частково компенсуватиметься за рахунок ефекту масштабу кредитної діяльності.

Менш ризикованими, але й неперспективними з позиції нарощення кредитної діяльності АБ «Укргазбанку» є інші кредити.

Найкращу якість кредитному портфелю АБ «Укргазбанку» забезпечить структура кредитів, в якій переважатимуть наступні види економічної діяльності: виробництво та розподілення електроенергії, газу та води; операції з нерухомим майном та оренда, інжиніринг та надання послуг.

Якщо припустити, що поточна стратегія поведінки АБ «Укргазбанку» щодо управління кредитним ризиком відбивається у сформованій структурі кредитного портфеля, то обґрунтування можливих управлінських заходів щодо поліпшення якості такого портфеля та зменшення кредитного ризику потребує доповнення розробленої нами матриці показниками питомої ваги окремих груп видів економічної діяльності в структурі наданих кредитів.

Рекомендації щодо управління кредитним портфелем АБ «Укргазбанку», сегментованого за зонами матриці конкурентного позиціювання, подані у табл. 3.8.

Рекомендації щодо управління кредитним портфелем АБ «Укргазбанку»

Тип стратегії	Рекомендації щодо управління кредитним портфелем
Консервативна стратегія безпечного кредитування	Зберігати існуючу динаміку та структуру портфеля
Компромісна стратегія безпечного кредитування	Нарощувати кредитування за видами економічної діяльності, що належать до зони консервативної стратегії безпечного кредитування темпами, що перевищують середні для відповідних сегментів за банківською системою. За іншими видами діяльності визначити контрольні ліміти нарощення обсягів кредитування так, щоб вони не перевищували середні за банківською системою темпи зростання відповідних видів кредитів
Компромісна стратегія ризикового кредитування	Нарощувати обсяги кредитування за видами економічної діяльності, що належать до зон консервативної та компромісної стратегій безпечного кредитування темпами, що перевищують середні для відповідних сегментів за банківською системою в цілому. За іншими видами діяльності визначити динамічні контрольні ліміти нарощення обсягів кредитування так, щоб вони не перевищували середні за банківською системою темпи зростання відповідних видів кредитів
Агресивна стратегія ризикового кредитування	За видами економічної діяльності, що належать до зони агресивної стратегії ризикового кредитування, визначити динамічні контрольні ліміти нарощення обсягів кредитування так, щоб вони не перевищували середні за банківською системою темпи зростання відповідних видів кредитів. За іншими видами - нарощувати обсяги кредитування випереджаючими темпами порівняно з середньо-ринковими

Таким чином, перспективними напрямками удосконалення управління кредитними ризиками в умовах подолання наслідків фінансової кризи є оптимізація регіональної та галузевої структур кредитного портфеля з метою мінімізації сукупного кредитного ризику.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі проведено дослідження теоретичних підходів та практичних аспектів управління ризиками базових банківських операцій. Також узагальнено ключові теоретичні положення управління ризиками банківської діяльності АБ «Укргазбанку». За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки.

Світова фінансова криза, що охопила банківський сектор більшості країн світу, виявила принципові недоліки в організації системи управління ризиками банківської діяльності як на макро-, так і на мікрорівні. Банківський сектор України зазнав суттєвих негативних фінансових наслідків, що виявилися в істотному зменшенні банківського капіталу, збитковості банківської діяльності, зниженні ліквідності та фінансової стійкості банківських установ. Тому управління банківськими ризиками є важливим завданням на сучасному етапі розвитку банків в Україні.

Ризик означає невизначеність, пов'язану з настанням будь-якої події або її наслідками. Невизначеність – це результат неочікуваних змін. Вчені розрізняє шість підходів до визначення поняття «банківський ризик». До складу банківських ризиків входять різні види ризиків, які як правило прийнято поділяти на зовнішні та внутрішні.

Управління банківськими ризиками має бути спрямоване не стільки на уникнення збитків при здійсненні банківських операцій, скільки на реалізацію заходів щодо формування системи, яка забезпечить оптимальну реалізацію інтересів банку та його клієнтів.

Для більш повного розуміння сутності банківських ризиків та визначення основних результатів їх прояву а отже і методів управління ними, їх слід класифікувати. З урахуванням різних підходів до класифікації ризиків, в роботі було запропоновано узагальнену класифікацію банківських ризиків.

Діяльність банку з управління рівнем ризику називається політикою ризику. На сьогодні науковцями виокремлюються різні методи управління банківськими ризиками, які реалізуються за двома основним напрямками:

1) реалізація превентивних заходів управління ризиком, спрямованих на попереднє виявлення ризику та організація заходів, спрямованих на усунення причин ризику (методи уникнення ризиків);

2) реалізація заходів, спрямованих на усунення наслідків реалізованих ризиків (методи прийняття ризиків).

Управління ризиками являє собою складний процес, який можна структурувати, тобто поділити на певні етапи. Більшість науковців виділяють чотири основних етапи управління банківськими ризиками.

Не зважаючи на існування різних підходів до визначення даного терміну, автори єдині в одному – ризиками необхідно управляти і для цього необхідно розробляти сукупність заходів, спрямованих на попередження виникнення ризику та мінімізацію його прояву.

В роботі, проведено аналіз кредитного ризику як такого, що має найбільший вплив на діяльність АБ «Укргазбанку» з використанням вертикального та горизонтального аналізів а також із застосуванням методу коефіцієнтів.

За його результатами визначено, що частка кредитних операцій в активах банку є незначною протягом періодів, що аналізувалися. Це є свідчення пасивної політики банку щодо розміщення своїх ресурсів, проте, з позиції ризику, це є моментом позитивним.

Аналіз якості кредитного портфеля АБ «Укргазбанку» показав, що структура портфеля є задовільною, та протягом 2015-2016 рр. покращилася, про що свідчить зменшення частки та суми знецінених кредитів.

З урахуванням проведеного аналізу одним з основних банківських ризиків, які притаманні АБ «Укргазбанку» є кредитний ризик. Ефективне

управління кредитним ризиком в умовах нестабільності й мінливості зовнішнього середовища має проводитися у контексті додержання чітких стратегічних орієнтирів розвитку кредитної діяльності.

Під кредитним ризиком розуміють ймовірність несплати позичальником основної суми боргу та процентів в обумовлений в кредитному договорі термін, що призводить до зниження вартості кредитного портфеля банку.

Розрізняють інструменти для запобігання виникнення кредитних ризиків та інструменти управління наслідками настання кредитних ризиків. Останні можуть бути активними (застосовуються для обмеження втрат) і пасивними (пов'язані зі страхуванням збитків).

Методи зниження кредитного ризику комерційного банку поділяють на дві групи: зовнішні та внутрішні

Одним із головних інструментів якісного аналізу позиціонування у конкурентному середовищі та обґрунтування стратегічних галузевих пріоритетів формування кредитного портфеля АБ «Укргазбанку» є матричні методи.

За умов поєднання групування видів економічної діяльності за окремими факторами, в роботі отримано чотири конкурентні позиції їх кредитних ризиків, які зумовлюють необхідність використання різних стратегій управління кредитним ризиком.

В роботі складено конкурентне позиціонування кредитних ризиків окремих видів економічної діяльності в АБ «Укргазбанку» у 2016 році.

Також рекомендації щодо управління кредитним портфелем АБ «Укргазбанку», сегментованого за зонами матриці конкурентного позиціонування. Таким чином, перспективними напрямками удосконалення управління кредитними ризиками АБ «Укргазбанку» в умовах подолання наслідків фінансової кризи є оптимізація регіональної та галузевої структур кредитного портфеля з метою мінімізації сукупного кредитного ризику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абралава Н.А. Депозитный потенциал коммерческого банка / Н.А. Абралава // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 2. – С. 62-66.
2. Адамчук Н. Управление риском на предприятии и страхование / Н. Адамчук // Управление риском. – 2001. – № 1. – С. 32–39.
3. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки в системі економічних відносин / Г.М. Азаренкова. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 328 с.
4. Азаренкова Г.М. Моделі та методи аналізу фінансових потоків / Г.М. Азаренкова. – Х.: ВКФ “Триф”, 2005. – 119 с.
5. Айвазян С.А. Прикладная статистика. Основы эконометрики / С.А. Айвазян. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 432 с.
6. Аналіз банківської діяльності: підруч. / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеенко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599с.
7. Аналіз діяльності комерційного банку : навч. посіб. / за ред. Ф.Ф. Бутинця, А.М. Герасимовича. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 384 с.
8. Андрєєва Т.Є. Ризик у ринковій економіці: навч. посіб. / Т.Є. Андрєєва, Т.Е. Петровська. – Х.: Бурун Книга, 2005. – 128 с.
9. Антонов Н.Г. Денежное обращение, кредит и банки / Н.Г. Антонов, М.А. Пессель. – М.: АО “Финстатинформ”, 1995. – 271 с.
10. Арсанукаева А.С. Кредитный мониторинг как система управления кредитным риском / А.С. Арсанукаева // Финансовый менеджмент. – 2008. – № 1. – С. 85-91.
11. Бабанов В.В. Новый поход к управлению ликвидностью / В.В. Бабанов, В.А. Шемпелев // Банковское дело. – 2001. – № 3. – С. 7-12.

12. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
13. Банківський менеджмент: навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Гіленко, С.Л. Роголь, С.В. Сиротян, О.М. Немой. – К.: Знання-Прес, 2002. – 438 с.
14. Банківські операції / за ред. А. М. Мороза. – [2-ге вид.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
15. Банковские риски: учеб. пособ. / Под ред. О.И. Лаврушина и Н.И. Валенцевой. – М.: КНОРУС, 2007. – 232 с.
16. Бардиш Г.О. Проектне фінансування: підруч. / Г.О. Бардиш. – Львів: ЛБІ НБУ, 2006. – 464 с.
17. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента: в 2 т. / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – Т.2. – 512 с.
18. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. –К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
19. Блудова Т. До питання управління відсотковим ризиком / Т. Блудова, П. Гармидаров // Вісник НБУ. – 2004. – № 10. – С. 34-35
20. Бобиль В. Становлення сучасної системи ризик-менеджменту в кредитних установах / В. Бобиль // Банківська справа. – 2007. – № 3.– С. 65-76.
21. Бондаренко Л.А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / Л.А. Бондаренко. – К. : КНЕУ, 2007. – 23 с.
22. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: посіб. / О.В. Васюренко. – К.: Вид. центр “Академія”, 2001. – 320 с.
23. Васюренко О.В. Збалансованість структури зобов’язань банку як фактор забезпечення ефективності кредитних операцій / О.В. Васюренко, О.М. Христофорова // Банківська справа. – 2004. – № 3. – С. 3-10.
24. Васюренко О.В. Современные методы управления банковскими

ресурсами / О.В. Васюренко. – Х.: “Триф”, 1997. – 392 с.

25. Вересюк А.В. центре внимания - депозиты / А.В. Вересюк // Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 12. – С. 62-65.

26. Вітлінський В. Кредитний ризик та його врахування при обчисленні ставки відсотка / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 1997. – № 5. – С. 63-66.

27. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підруч. / О.Д. Вовчак, Н.Н. Руцишин, Т.Я. Андрейнів. – К.: Знання, 2008. – 564 с.

28. Вожжов А.П. Депозити до запитання у формуванні стабільної і керованої ресурсної бази банків / А.П. Вожжов // Вісник НБУ. – 2002. – № 11. – С. 5-7.

29. Вожжов А.П. Природа і механізм трансформації банківських ресурсів: автореф. дис. д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / А.П. Вожжов. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 37 с.

30. Вожжов А.П. Процессы трансформации банковских ресурсов: монография / А.П. Вожжов. – Севастополь: СевНТУ, 2006. – 339 с.

31. Волик Н.Г. Удосконалення управління кредитним ризиком банку / Н.Г. Волик // Держава та регіони. – (Серія “Економіка та підприємництво”). – 2005. – № 4. – С. 41-43.

32. Волошин И.В. Оценка банковских рисков: новые подходы / И.В. Волошин. – К.: Ника-Центр : Эльга, 2004. – 216 с.

33. Гайко Є.Ю. Ризики інвестування в концесійні проекти / Є.Ю. Гайко // Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник. – 2007. – № 75. – С. 288-294.

34. Галицька Е. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків // Е. Галицька, Л. Висоцька // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 19-25.

35. Гамза В.А. Безопасность коммерческого банка : учеб.-практ. пособ. / В.А. Гамза, И.Б. Ткачук. – М.: Изд-ль Шумилова И.И., 2000. – 216 с.
36. Глущенко В.В. Управление финансовыми рисками в коммерческих банках Украины / В.В. Глущенко, В.А. Фурсова. – Х.: ХНУ, 2007. – 275 с.
37. Глущенко В.В. Фінансові ризики комерційного банку / В.В. Глущенко, А.І. Граділь. – Х.: ХНУ, 2007. – 202 с.
38. Граділь А.І. Фінансові ризики у банківській діяльності: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / А.І. Граділь. – Х.: ХНУ, 2006. – 20 с.
39. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: учеб. пособ. / В.М. Гранатуров. – М.: Дело и сервис, 1999. – 112 с.
40. Гроші, фінанси і кредит / Л. А. Бондаренко. – К. : КНЕУ, 2007. – 23 с.
41. Дікань Л.В. Фінансовий результат підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз: моногр. / Л.В. Дікань, О.О. Вороніна. – Х.: СПД ФО Лібуркіна Л.М., 2008. – 92 с.
42. Качаєв Ю. Географічні підходи до визначення та зменшення ризику банківської діяльності / Ю. Качаєв // Вісник НБУ. – 2001. – № 8. – С. 15-18.
43. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку: навч. посіб. / С.М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, І.В. Волошко. – Суми: Університетська книга, 2003. – 734 с.
44. Лунякова Н.А. Депозитные риски в банковской деятельности: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит / Н.А. Лунякова. – Сумы: УАБД НБУ, 2009. – 227 с.
45. Маршалл Дж.Ф., Бансал В.К. Финансовая инженерия: Полное руководства по финансовым нововведениям / Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 784 с.

46. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке. Технология финансового менеджмента клиента / Ю.С. Масленченков. – М.: Перспектива, 1997. – 222 с.
47. Методи та інструменти портфельного аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://distant.isu.edu.ua/lib/ADD/Disciplinary/_zz_Strategich_upravlenie/_zz_Strat_upr/konsp6_u.html
48. Мишальченко Ю.В. Риски в международной банковской деятельности / Ю.В. Мишальченко, И.О. Кролли // Бухгалтерия и банки. – 1996. – № 3. – С. 17-23.
49. Многомерный статистический анализ в экономике / [Сошникова Л., Тамашевич В., Уебе Г., Шефер М.]. – М.: Юнити-Дана, 1999. – 598 с.
50. Набок Р. Концептуальна схема рейтингування банків України / Р. Набок, О. Набок // Вісник НБУ. – 2006. – № 8. – С. 20-25.
51. Офіційний сайт ПАТ «Укргазбанку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrgasbank.com/>
52. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка / Г.С. Панова. – М.: ДИС, 1997. – 464 с.
53. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку / О. Пернарівський // Вісник НБУ. – 2006. – № 10. – С. 26-29.
54. Пернарівський О. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О. Пернарівський // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 44-48.
55. Подчесова В.Ю. Управління кредитними ризиками та шляхи їх мінімізації / В.Ю. Подчесова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 205. – Т. 4. – С. 967-972.
56. Подчесова В.Ю. Управління кредитним ризиком банку: дис. канд. екон. наук / В.Ю. Подчесова. – Х.: Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, 2008. – 206 с.

57. Потійко Ю. Теорія та практика управління різними видами ризиків у комерційних банках / Ю. Потійко // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 58-60.
58. Прасолова С. Проблеми оцінки та управління процентним ризиком комерційних банків: актуальні аспекти / С. Прасолова // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С. 36-39.
59. Российские банки начали предлагать “синтезированные” продукты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.aup.ru/news/2008/01/29/1776.html>
60. Рэдхэд К. Управление финансовыми рисками / К. Рэдхэд, С. Хьюс. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 288. с.
61. Сало І.В. Удосконалення фінансового аналізу банківських операцій / І.В. Сало // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць: Наукове видання. – Суми: Ініціатива, 2000. – Т. 3 – 381 с.
62. Севрук В.Т. Банковские риски / В.Т. Севрук. – М.: Дело, 1995. – 72 с.
63. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України / упоряд.: О.В. Рогачова, К.С. Винокуров, Ю.І. Крусь, О.А. Меню, С.А. Меню. – К.: Оріони, 1999. – 502 с.
64. Статистичний бюлетень (електронне видання) [Електронний ресурс] / Національний банк України // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>
65. Стельмах В.С. Національний банк України: перші десять років діяльності / В.С. Стельмах // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 4. – С.2-5.
66. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: моногр. / за заг. ред. Ю.Б. Іванова, О.М. Тищенко. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 384 с.
67. Тищенко А.Н. Стратегия управления развитием предприятия /

А.Н. Тищенко, О.С. Головка. – Х.: ЭДЭНА, 2003. – 198 с.

68. Уваров К.В. Управління валютним ризиком у банках України: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / К.В. Уваров. – К.: КНЕУ, 2007. – 19 с.

69. Управління банківськими ризиками: навч. посіб. / Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева та ін.; за заг. ред. Л.О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.

70. Управління ризиками банків: моногр. у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. проф. А.О. Єпіфанова і проф. Т.А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 283 с.

71. Фастовець М. Проблемні аспекти ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні / М. Фастовець // Вісник НБУ. – 2007. – № 2. – С. 38-45.

72. Финансово-кредитный словарь: В 3 т. / гл. ред. Н.В. Гаретовский. – 2-е изд., стереотип. – М.: Финансы и статистика, 1994. – Т. 3. – 512 с.

73. Фінансова звітність АБ «Укргазбанку» за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/rishfin/auditors_report/

74. Христофорова О.М. Кредитні потоки банків: теоретичне узагальнення, аналіз управління / О.М. Христофорова – Х.: Константа, 2005. – 106 с.

75. Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks. — Basel Committee on Banking Supervision. – 1996.

76. Analytical Tools of the FSAP. - International Monetary Fund, The World Bank. – 2003.

77. Cole R. A., Gunther J. W. FIMS: A New Monitoring System For Banking Institutions / R. A. Cole, J. W. Gunther - Board of Governors of the Federal Reserve System (U.S.). 1995.

78. Core Principles for Effective Banking Supervision. – Basel Committee on Banking Supervision. -1997.
79. Downes J. Dictionary of Finance and Investment Terms / J. Downes, J.E. Goodman. NY.: A.O. Barron's. – 1995.
80. Halme L. Financial Stability and Central Banks. Selected issues for financial safety nets and market discipline / L. Halme, C. Hawkesby, J. Healey, I. Saapar, F. Soussa. – Centre for Central Banking Studies, Bank of England. – 2000. – 165 p.
81. Interbank exposures: quantifying the risk of contagion // Basel Committee on Banking Supervision Working Papers. – № 70. – June 1999.
82. Mina J. Return to RiskMetrics: The Evolution of a Standard / J. Mina, J. Y. Xiao. – RiskMetrics Group, Inc. – April 2001.
83. New Capital Adequacy Framework. Third Consultative Paper. – Basel Committee on Banking Supervision. – 2003.
84. Sahajwala P. Supervisory Risk Assessment and Early Warning Systems / P. Sahajwala, P. Van den Bergh // BIS working papers. – December 2000. – № 4.
85. Supervisory policy manual. Stress-testing. // Hong Kong Monetary Authority. – February 2003.
86. Virolainen K. Financial stability analysis at the Bank of Finland / K. Virolainen // BIS Papers – № 1. – March 2001.
87. Whitley J. Policies for Monetary and Financial Stability. Top-down stress tests /J. Whitley. Bank of England. – 2003.

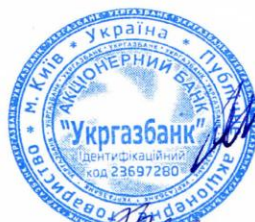
ДОДАТКИ

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН**На 31 грудня 2016 року***(в тисячах гривень)*

	<i>Примітки</i>	31 грудня 2016	31 грудня 2015
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	2 482 132	3 969 997
Банківські метали		14 112	24 267
Кошти у кредитних установах	8	6 521 927	9 623 078
Похідні фінансові активи	9	9 420	14 707
Кредити клієнтам	10	20 351 584	14 029 078
Торгові цінні папери	11	386 454	–
Інвестиційні цінні папери, наявні для продажу	12	19 996 757	8 341 186
Інвестиції, утримувані до погашення	13	1 000 657	3 023 728
Інвестиційна нерухомість	14	50 814	47 528
Основні засоби та нематеріальні активи	15	1 509 943	1 145 495
Активи, утримувані для продажу	16	1 129 309	970 165
Поточні активи з податку на прибуток		4 921	4 921
Відстрочені активи з податку на прибуток	17	82 561	79 358
Інші активи	19	365 342	281 832
Всього активи		53 905 933	41 555 340
Зобов'язання			
Кошти Національного банку України	20	574 997	4 284 258
Кошти кредитних установ	21	1 105 700	4 991 323
Похідні фінансові зобов'язання	9	16 300	37 898
Кошти клієнтів	22	46 180 966	27 510 140
Резерви під гарантії та зобов'язання	18	60 504	2 461
Інші зобов'язання	19	669 560	436 614
Всього зобов'язання		48 608 027	37 262 694
Власний капітал			
Статутний капітал	23	13 837 000	13 837 000
Набуті права власності на акції		(518 439)	(518 439)
Результат від операцій з акціонерами	24	(1 102 304)	(1 102 304)
Додатковий сплачений капітал		135 942	135 942
Інші резерви	23	593 415	(122 850)
Накопичений дефіцит		(7 647 708)	(7 936 703)
Всього власний капітал		5 297 906	4 292 646
Всього власний капітал та зобов'язання		53 905 933	41 555 340

Від імені керівництва Банку затверджено до випуску та підписано

Голова Правління

Кирило Шевченко

Головний бухгалтер

Наталія Хрустальова

3 квітня 2017 року

Махкамова
239-28-36

Примітки на сторінках 6-60 є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

Додаток Б

У наступній таблиці представлено аналіз загальної суми кредитного портфелю за типами забезпечення:

Тип забезпечення	31 грудня 2016				31 грудня 2015			
	Юридичні особи	МСБ	Фізичні особи	Всього	Юридичні особи	МСБ	Фізичні особи	Всього
Знецінені кредити								
Депозити	–	–	33	33	55	–	158	213
Нерухомість	1 517 751	48 170	790 365	2 356 286	2 465 264	48 928	758 044	3 272 236
Інші активи	706 567	17 956	104 537	829 060	1 257 879	19 025	112 068	1 388 972
Без забезпечення	1 379 424	121 598	3 398 119	4 899 141	2 477 249	107 352	3 129 260	5 713 861
Всього знецінених кредитів	3 603 742	187 724	4 293 054	8 084 520	6 200 447	175 305	3 999 530	10 375 282
Кредити без ознак зменшення корисності								
Депозити	72 792	44 361	–	117 153	61 794	5 698	1 060	68 552
Нерухомість	6 096 844	515 732	755 041	7 367 617	1 497 625	143 711	898 495	2 539 831
Інші активи	11 536 221	355 550	92 687	11 984 458	7 349 725	128 116	197 409	7 675 250
Без забезпечення	238 419	34 589	259 685	532 693	1 005 111	10 353	331 274	1 346 738
Всього кредитів без спеціально виявлених ознак зменшення корисності	17 944 276	950 232	1 107 413	20 001 921	9 914 255	287 878	1 428 238	11 630 371
Всього	21 548 018	1 137 956	5 400 467	28 086 441	16 114 702	463 183	5 427 768	22 005 653

**Примітка “Окремі показники діяльності банку”
АБ “УКРГАЗБАНК”
за I квартал 2015 р.**

Рядок	Найменування статті	На звітну дату	Нормативні показники
1	2	3	4
1	Регулятивний капітал банку (тис. грн.)	1 254 962	не менше 120 000 тис. грн.
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (%)	5,77**	не менше 10%
3	Поточна ліквідність (%)	31,10*	не менше 40%
4	Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (%)	162,89**	не більше 25%
5	Великі кредитні ризики (%)	1 055,15**	не більше 800%
6	Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (%)	0,11	не більше 5%
7	Максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (%)	0,18	не більше 30%
8	Кредитні операції, що класифіковані за I категорією якості (тис. грн.)	5 951 664	x
8.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	80 378	x
9	Кредитні операції, що класифіковані за II категорією якості (тис. грн.)	7 972 188	x
9.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	764 687	x
10	Кредитні операції, що класифіковані за III категорією якості (тис. грн.)	652 907	x
10.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	107 060	x
11	Кредитні операції, що класифіковані за IV категорією якості (тис. грн.)	241 041	x
11.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	73 497	x
12	Кредитні операції, що класифіковані за V категорією якості (тис. грн.)	8 293 441	x
12.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	8 148 291	x

**Примітка “Окремі показники діяльності банку”
АБ “УКРГАЗБАНК”
за III квартал 2015 р.**

Рядок	Найменування статті	На звітну дату	Нормативні показники
1	2	3	4
1	Регулятивний капітал банку (тис. грн.)	4 539 764	не менше 120 000 тис. грн.
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (%)	17,79	не менше 10%
3	Поточна ліквідність (%)	54,07	не менше 40%
4	Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (%)	43,14*	не більше 25%
5	Великі кредитні ризики (%)	285,72	не більше 800%
6	Максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (%)	0,30	не більше 25%
7	Кредитні операції, що класифіковані за I категорією якості (тис. грн.)	5 280 641	x
7.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	56 346	x
8	Кредитні операції, що класифіковані за II категорією якості (тис. грн.)	12 372 615	x
8.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	306 137	x
9	Кредитні операції, що класифіковані за III категорією якості (тис. грн.)	255 437	x
9.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	12 083	x
10	Кредитні операції, що класифіковані за IV категорією якості (тис. грн.)	840 723	x
10.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	560 625	x
11	Кредитні операції, що класифіковані за V категорією якості (тис. грн.)	7 848 972	x
11.1	Сформований резерв за такими операціями (тис. грн.)	7 668 620	x
12	Рентабельність активів (%)	(0,94)	x
13	Чистий прибуток на одну просту акцію (грн.)	(0,01)	x
14	Сума сплачених дивідендів за 3 квартал 2015 року на одну:	0	x
14.1	Просту акцію	0	x
14.2	Привілейовану акцію	0	x